

Indvandring og truslen mod det åbne samfund

Hvordan beskytter det liberale demokrati sig mod sine fjender?

Otto Brøns-Petersen

Normdannelse og ytringsfrihed i de liberale demokratier

Ryan Smith

Kommentarer til en debat

Ahmed Akkari

Ingen frihed uden fælles kultur

Lasse Birk Olesen

Indvandringens omkostninger

Thomas Gress

Uden for tema

Lov om ændring af ”som” til ”der” i straffeloven

Jens Frederik Hansen

Verden bliver bedre og bedre

Carl Andersen og Filip Steffensen

Gode Penge og Lenins ide om erobring af økonomiens kommandohøje

Torben Mark Pedersen

Boganmeldelse

A. Tooze: Crashed. How a decade of financial crises changed the world

Jens Frederik Hansen

LIBERTAS

Tidsskriftet Libertas

ISSN 0903-9341. © Libertas

Tidsskriftet Libertas, som udgives af selskabet Libertas, er et uafhængigt tidsskrift til fremme af studiet af fri markedsøkonomi og personlig frihed.

Tidsskriftet Libertas postomdeles til medlemmer.

Tidsskriftet er indekseret i Dansk Artikelindeks.

Offentliggjort materiale – signeret eller usigneret – udtrykker ikke nødvendigvis redaktionens, udgiverens eller medlemmernes holdninger.

For indholdet hæfter alene forfatterne og redaktionen.

Redaktion

Torben Mark Pedersen (ansv.)

Johan J.R. Espersen

Ryan Smith

Otto Brøns-Petersen

Redaktionen kan kontaktes på:

torbenmarkp@hotmail.com

Indhold Tema: Indvandring og truslen mod det åbne samfund

Temaindledning	3
Hvordan beskytter det liberale demokrati sig mod sine fjender? <i>Otto Brøns-Petersen</i>	5
Normdannelse og ytringsfrihed i de liberale demokratier <i>Ryan Smith</i>	12
Kommentarer til en debat <i>Ahmed Akkari</i>	17
Ingen frihed uden fælles kultur <i>Lasse Birk Olesen</i>	21
Indvandringens omkostninger <i>Thomas Gress</i>	31
Uden for tema	
Lov om ændring af "som" til "der" i straffeloven. Hvor gacket kan lovgivning blive? <i>Jens Frederik Hansen</i>	38
Verden bliver bedre og bedre <i>Carl Andersen og Filip Steffensen</i>	41
Gode penge og Lenins ide om erobring af økonomiens kommandohøje <i>Torben Mark Pedersen</i>	46
Boganmeldelse	
Adam Tooze: Crashed. How a decade of financial crises changed the world <i>Jens Frederik Hansen</i>	49
Den synlige hånd	
"Farlige personer" <i>Torben Mark Pedersen</i>	52

Temaindledning

I september 2018 arrangerede Libertas en konference med titlen ”Indvandring og det frie åbne samfund”, hvor Frederik Stjernfelt, Henrik Dahl, Otto Brøns-Petersen og Ryan Smith var inviteret som talere.

Dette temanummer bringer to af konferencetalernes artikler, som de efterfølgende har udarbejdet på baggrund af deres oplæg.

Der er ydermere tre artikler med tilknytning til temaet, samt tre artikler uden for tema og en boganmeldelse.

Otto Brøns-Petersen skriver om, hvordan det liberale demokrati skal undgå at indskrænke borgernes frihedsrettigheder, selv om det liberale demokrati er truet, og han henholder sig her til traditionen fra Locke, hvor det drejer sig om at sætte grænser for statsmagten. Otto Brøns-Petersen er særlig optaget af problemet, om staten begynder at indskrænke borgernes frihedsrettigheder for at imødegå trusler mod det liberale demokrati.

Otto Brøns-Peterne betragter ikke truslen fra islamismen som betydelig, og han betragter den som markant mindre end truslen fra kommunismen under den kolde krig. Det hører med til billedet, at OBP kun mener, at truslen fra islamismen består i terrortruslen.

Ryan Smith skriver om, hvordan den frie normdannelse i samfundet, der er en forudsætning for de liberale samfunds tilpasnings-evne, forudsætter en norm om ytringsfrihed, som er truet, fordi der er politiske magthavere og Big Tech virksomheder, der ikke længere bakker op om ytringsfriheden.

Ahmed Akkari deltog som gæst i Libertas-konferencen, hvor han holdt et længere indlæg. Efterfølgende blev han bedt om at skrive en artikel med sine kommentarer til debatten. Akkari, der selv har en fortid i det islamistiske miljø, advarer om, at det er islamisternes mål at vinde verden for Allah, og at end ikke hårde diktaturstater har kunnet udrydde eller moderere islamismen. Hvad chance har de åbne vestlige demokratier så? Appeasement virker

ikke, og integrationen er slået fejl.

Lasse Birk Olesen skriver om, at den fælles liberale kultur er en forudsætning for et liberalt samfund. Det er helt i overensstemmelse med den klassiske liberalismes tænkere, men ulykkeligvis glemt af de libertarianere, der alene fokuserer på rettigheder og institutioner. Lasse Birk Olesen argumenterer for, at fundamentet som et liberalt samfund bygger på, er en fælles kultur og en ærlighedskultur. Det fremmer tillid, troværdige institutioner, repræsentative politikere og i sidste ende en politik, der er til for borgernes skyld.

Thomas Gress skriver om indvandringens omkostninger målt ved nettoudgiften for de offentlige finanser. Thomas Gress har som tidligere ansat i Finansministeriet været med til at lave den første af en række beregninger af indvandringens omkostninger, og i artiklen gøres der rede for en række metodemæssige udfordringer og resultater. I rapporten fra 2019 nåede Finansministeriet frem til, at den ikke-vestlige indvandring koster 35 mia. kr. om året. En persons nettobidrag varierer som oftest stærkt over livsforløbet, idet både børn og ældre er uden for arbejdsmarkedet, men selv for de mest erhvervsaktive aldersklasser mellem 25 og 60 giver efterkommere fra ikke-vestlige indvandrere et negativt nettobidrag.

Uden for tema har **Jens Frederik Hansen** skrevet om en tilsyneladende gakket ændring af en lovparagraf, hvor et ”som” er blevet ændret til et ”der” i selve lovteksten. Meningen med galskaben var, at det i lovbemærkningerne blev anført, at straffene burde forøges med 1/3. Det anføres, at det er en uskik at lovgive med lovbemærkninger, og dette er et ekstremt eksempel på det.

Carl Andersen og **Filip Steffensen** skriver om, hvordan verden er blevet et markant bedre sted at leve - både gennem de seneste århundreder og de seneste årtier. Meningsmålinger fra det hollandske analyseinstitut Motivaction viser, at langt størstedelen af respondenterne

mente, at den ekstreme fattigdom i verden var steget i de seneste 20 år, mens den i virkeligheden er reduceret meget betragteligt ikke mindst i udviklingslande som Kina, Indien og Indonesien.

En kort note af **Torben Mark Pedersen** omhandler foreningen Gode Penges socialistiske program, der var mere udførligt omtalt i LIBERTAS nr. 68. Der peges på, at Gode Penges politiske program er inspireret af Lenins ide om, at det for kommunister gælder om at erobre økonomiens kommandohøje, i dette tilfælde magten over hele bankvæsenet uden formelt at nationalisere det.

Jens Frederik Hansen har anmeldt en bog om finanskrisen skrevet af Adam Tooze. Jens Frederik Hansen håber på at få svar på spørgsmålet om, hvorvidt det var markedet eller staten, der fejlede under finanskrisen, og Toozes svar er, at det var begge.

Den synlige hånd er denne gang skrevet af **Torben Mark Pedersen** og handler om faren ved, at Big Tech virksomheder har stor magt

over informationer og nyhedsstrømme, og at facebook opererer med en kategori af ”farlige personer”, der ikke bare fjernes fra facebook, men hvor enhver omtale af dem fjernes, som om de aldrig har eksisteret.

God læselyst

På redaktionens vegne
Torben Mark Pedersen

Frederik Stjernfelt, Henrik Dahl, Otto Brøns-Petersen og Ryan Smith på talerstolen til Libertas konference om ”Indvandring og det frie åbne samfund”



Hvordan beskytter det liberale demokrati sig mod sine fjender?

Otto Brøns-Petersen

I artiklen rejses to spørgsmål: Hvordan forsvarer demokratiet sig mod sine fjender, og hvordan hindres det, at demokratiet i den proces udvikler sig til en trussel mod borgerne. Fokus er på det sidste spørgsmål, og det diskuteres, om der er omstændigheder hvorunder det vil være legitimt at begrænse frihedsrettighederne for at bekæmpe demokratiets fjender. Svaret er nej, og islamismen affejes som udgørende nogen større trussel. Artiklen er udarbejdet på baggrund af Otto Brøns-Petersens indlæg på Libertaskonferencen om "Indvandring og det frie, åbne samfund" i september 2018.

Staten har potentialet til at skabe meget store gevinster for borgerne: Fred, håndhævelse af kontrakter og beskyttelse af liv, frihed og ejendom. Men staten og dens magtmidler rummer også en risiko for at blive misbrugt og true det, den ellers burde beskytte. Der er altså et dilemma. Det rejser et vigtigt spørgsmål: Hvordan beskytter det liberale demokrati sig mod sine fjender? Hvordan minimeres risikoen for misbrug?

Problemet er ikke nyt. I det antikke græske demokrati så samtidens store filosoffer med yderste skepsis på deres politiske system. Det var trods alt et demokratisk flertal, som dømte Sokrates til døden. Derfor vendte især Platon, men også Aristoteles sig mod demokratiet, hvor pøblen ender med at tage magten.

Bekymringen for, at demokratiet skulle blive et redskab imod borgernes frihed, for pøbelvældet genopstod igen ved optakten til det moderne demokrati. Tocqueville og herhjemme Grundtvig og Kierkegaard er kendt for at ytre den på malende vis. De så for sig, hvordan staten ville ende med at lægge en kvælende dyne henover sine borgere i et totalitært omfang og langt mere end de enevældige konger, som gik

forud. Der var en reel risiko for at komme fra asken og i ilden.

Hvordan blev risikoen håndteret i de nye demokratier? Der var grundlæggende to svar.

Det ene blev inspireret af Rousseau. Det gik ud på at sikre de rette betingelser for demokratiet, hvorunder "folkeviljen" kunne materialisere sig – et ægte aggregat og sammensmeltning af individuelle holdninger. De rette betingelser skabes ved at præge holdningerne og fjerne afvigelser. Under den franske revolution fik det yderst håndgribelig udtryk. Revolutionen var om noget inspireret af Rousseau. Men mindre end en guillotinerings kan også gøre det. Det centrale er at bearbejde holdningsdannelsen og på den måde begrænse truslen mod demokratiet.

Det andet svar blev inspireret ikke mindst af Locke. Det fik enorm betydning for den amerikanske revolution. Jeffersons uafhængighedserklæring og Madisons forfatning afspejler den. I Europa så man den hos f.eks. Montesquieu og Constant. Dette svar går ud på at lægge begrænsninger på, hvad staten må og kan anvendes til. Constant var blandt dem, som trak direkte referencer til erfaringerne fra

det antikke græske demokrati. Havde det selv i Grækenland været vanskeligt at forhindre et pøbelvælde, var det i moderne tid direkte umuligt uden at tage udgangspunkt i stærke individuelle rettigheder, som ingen – heller ikke et flertal – må tilsidesætte. De amerikanske revolutionære frygtede, at de selv ville kunne optræde som den tyranniske engelske konge, de just havde afsat, hvis ikke også de selv blev underkastet begrænsninger. Individuelle rettigheder, forfatningsmæssige bindinger på staten, magtdeling, decentralisering, lovens suverænitæt, direkte og indirekte demokrati er alle udtryk for denne tænkning¹.

Ideen om at begrænse staten blev mest konsekvent videreført som en del af den klassiske liberalisme. Men blev også bærende for det liberale demokrati, som voksede ud af de borgerlige revolutioner i Amerika og Europa. Så svaret på spørgsmålet – hvordan beskytter det liberale demokrati sig mod sine fjender? – er altså: Ved at begrænse, hvad staten kan gøre. Individuelle rettigheder har forrang.

Det er her vigtigt at understrege, at klassisk liberalisme og liberalt demokrati ikke er det samme. Det første refererer til en politisk tænkning, mens det andet refererer til en styreform. Klassiske liberalister er gennemgående tilhængere af liberalt demokrati, men styreformen har selvsagt mange andre tilhængere.

Hvorfor Locke frem for Rousseau?

Men hvorfor vælge begrænsningen på staten frem for ensretningen af individer? Der er der en række gode grunde til – udover de blodige erfaringer fra den franske revolution.

For individualistisk politisk tænkning som de forskellige liberale retninger giver det sig selv, fordi det normative udgangspunkt er individet. Individet og dets frihed er det primære, mens staten kun kan begrundes med, at den ul-

1 Dermed ikke være sagt, at fortalere for at begrænse statsmagten ikke også ønskede, at holdningerne og dannelsen understøtter det liberale demokrati. Jefferson mente f.eks., at bedre uddannelse ville føre til bedre valg fra borgernes side. Selv Buchanan argumenterede for behovet for en "civil religion" knyttet til det frie samfundsinstitutioner. De var imidlertid langt fra forestillingen om, at staten skal forme holdningerne direkte.

timativt tjener alles interesse (Brøns-Petersen 2018). Mens en kollektivistisk doktrin naturligvis godt kan begynde med "samfundet" og betragte individer som instrumenter, der skal tjene den kollektive interesse, ser de liberale tilgange det omvendt².

En anden vigtig årsag er, at det kan være vanskeligt at begrunde selve det liberale demokrati, hvis holdningsdannelsen er et anliggende for staten. Det liberale demokrati er indrettet til at håndtere, at borgerne har forskellige holdninger og interesser. Derfor bliver det selvmodsigende at ville beskytte demokratiet ved at dømme bestemte holdninger ude. En indvending kunne være, at alene de holdninger, som er fundamentalt imod det liberale demokrati, burde dømmes ude og søges ændret. Men hvor skal grænsen gå? Hvis det bør være forbudt at ytre sig imod det liberale demokrati, bør det så ikke også være forbudt at ytre sig imod et sådant forbud? Og bør det ikke være forbudt at ytre sig imod et forbud mod det sidste – og så fremdeles. Ultimativt kan enhver afvigelse ses som en potentiel trussel. Og det var jo vel at mærke præcis en sådan total ensretning, Tocqueville, Grundtvig og Kierkegaard frygtede.

En tredje begrundelse er, at det liberale demokrati bygger på en opfattelse af, at alle har lige rettigheder. Denne idé bygger ikke bare på én, men flere forskellige tilgange til politisk filosofi, som imidlertid alle leder til denne konklusion. Kontraktbaseret teori ser f.eks. på, hvad vilkårlige personer ville blive enige om – navnlig i en situation, hvor de ikke kender deres konkrete fremtidige omstændigheder. Utilitarisme og kantianisme bygger direkte på præmisser om, at alle er lige meget værd³.

2 Dermed ikke være sagt, at en sådan kollektivistisk tilgang ikke i sidste ende kan være vanskelig at begrunde på selv et helt grundlæggende konceptuelt niveau. Spørgsmålet er, om "samfundet" kan give mening uden at bygge på individer som grundlæggende element. Det er samtidig ikke givet, at liberale anser individuelle præferencer og interesser for uafhængige af den samfundsmæssige orden, blot fordi de i politisk-filosofisk kontekst anses for "givne". Begge spørgsmål er særdeles interessante, men ligger uden for denne artikels sigte.
3 Men vel at mærke på meget forskellig måde. For kantianere må ingen tjene som redskab for en

Samtidig er lige rettigheder en måde at sikre mere forudsigelige regler på, hvilket kan være en fordel for alle. Hvis reglerne kan indrettes arbitrært til fordel for de grupper, som på et givent tidspunkt har magten, gør det dem mindre forudsigelige at disponere ud fra, og chancen for at være på det vindende hold den ene dag modsvares af risikoen for at være på det tabende hold den næste.

En fjerde vigtig årsag hænger sammen med erkendelsen af, at vi alle er potentielle trusler mod hinandens frihed og det liberale demokrati. En ubegrænset statsmagt giver incitament til magtmisbrug. Den centrale indsigt fra politiske filosoffer som Hume, historikere som Acton til økonomer som Buchanan er, at det i sidste ende kommer an på incitament, ikke om staten styres af ”gode” eller ”dårlige” personer. Hvis statens legitimitet bygger på at beskytte borgernes liv, ejendom og frihed er det vanskeligt at begrunde, hvorfor der ikke også skal være beskyttelse mod staten selv⁴.

Popper og ”tolerancens paradoks”

Et liberalt demokrati tillader altså, at individer kan have og give udtryk for holdninger, som enten direkte eller indirekte strider mod det liberale demokratis institutioner. Men skaber det ikke et paradoks? Flere har som argument for også at regulere holdninger og ytringer peget på Popper som ophavsmand til ”tolerancens paradoks” og det synspunkt, at tolerance over for intolerance er paradoksal og bærer kimen til sin egen undergang i sig. Det er imidlertid en meget besynderlig og misvisende anvendelse af Popper. Selve diskussionen. For utilitarister tæller alle lige meget i den ”totale” samfundsnytte.

⁴ Der findes dog ét ræsonnement, nemlig Hobbes'. Han forudsatte, at kun en ubegrænset suveræn er stærk nok til at kunne yde en effektiv beskyttelse. Og han antog samtidig, at suverænen i sin egen interesse vil lade borgerne beholde flere af deres ressourcer end under alles-krig-mod-alle, fordi det ultimativt giver ham større indkomster fra dem. Det svarer lidt til bondens egeninteresse i at fodre og beskytte sine dyr. Under disse forudsætninger – som der imidlertid er al mulig grund til at betvivle rigtigheden af – kan det være i borgernes interesse at underkaste sig en ubegrænset suveræn, viste Hobbes.

sionen af ”tolerancens paradoks” foregår i en fodnote i ”The Open Society and Its Enemies”. Den er afledt af Poppers behandling af et andet – tilsyneladende – paradoks, ”demokratiets paradoks”, som stammer fra Platon. Og faktisk er ”The Open Society” ét stort opgør med både Platon og den politiske tænkning, han ifølge Popper har ført til.

Platon anvender demokratiets paradoks til at forkaste selve demokratiet som alligevel hvilende på en indre kontradiktion. For hvad hvis et flertal ønsker, at flertallet ikke skal regere (længere)? Dette er demokratiets paradoks. Men det er et falsk paradoks, siger Popper. Demokratiets formål er ikke at åbenbare og realisere en Rousseausk folkevilje, men at lægge begrænsninger på magthaverne. Hvis demokratiet afskaffes, uanset om det sker ved en flertalsafstemning, er det derfor ikke demokratisk. Det liberale demokrati er et sæt af institutioner, ikke en kollektiv præference. Platon mente som nævnt, at filosofferne burde regere – i kraft af deres indsigt. Men dermed skabte han ”a lasting confusion in political philosophy” Popper (2015 [1945], 120). I stedet for at finde de bedst egnede til at lede ”then we must ask whether political thought should not face from the beginning the possibility of bad government...it forces us to replace the question: *Who should rule?* by the new question: *How can we so organize political institutions that bad or incompetent rulers can be prevented from doing too much damage?*” (ibid. p. 121, Poppers fremhævning).

Det demokratiske paradoks er tæt forbundet med ”frihedens paradoks” hos Platon – et helt tilsvarende postulat om, at friheden er illusorisk, fordi den kan anvendes til at fornægte sig selv. Popper overvejer i fodnoten, om andre begreber indebærer et tilsvarende platonisk ”paradoks” og nævner her som sagt ”tolerancens paradoks”. Tolerancen kan lige som demokratiet og friheden afskaffe sig selv, hvis det fører til sin modsætning – i dette tilfælde intolerance. Poppers pointe er også her, at der ikke er noget reelt paradoks. Friheden, demokratiet og tolerancen skal forstås som et sæt af principper og institutioner. Der er forskel på at være tolerant over for ytringer og over for en konkret virkeliggørelse af dem.

Et tolerant liberalt demokrati har efter Poppers opfattelse ret til at beskytte sig mod intolerante kræfter, men deraf følger ikke, at enhver metode er berettiget, eller at et tilsyneladende "paradoks" som hos Platon kan begrunde bare at tilsidesætte begrebet.

Quid pro quo?

Reciprocitet – gensidighed – er helt givet en af de stærkeste og mest værdifulde sociale mekanismer overhovedet. De fleste former for samarbejde baserer sig på princippet om at gøre gengæld i både positiv og negativ retning. Intensive relationer – hvad enten det gælder økonomiske, i civilsamfundet, i organisationer som virksomheder og foreninger – bygger typisk på, at medlemmerne har gengældt positive handlinger og belønnet tillid. Og risikoen for at blive straffet ved, at manglende samarbejde bliver gengældt, fungerer som en stærk spore til at respektere samarbejdet. I spilteori er gengældelse i gentagne spil således forudsætningen for at eliminere kortvarige tilskyndelser til en kortsigtet gevinst ved at bryde samarbejdet, se f.eks. Axelrod (2006).

Det er yderst nærliggende og instinktivt tillokkende at udstrække reciprocitetsbetragtningen til også at gælde det liberale demokratis institutioner. Hvis en gruppe af borgere ikke grundlæggende accepterer det liberale demokratis spilleregler, hvorfor skal de så selv være beskyttet af dem. En reciprocitetstankegang taler umiddelbart for at lade dem miste, hvad de ikke er villige til at acceptere for andre. Er man ikke tilhænger af ytringsfrihed, har man ikke ret til at ytre sig. Er man ikke tilhænger af ejendomsret, er ens ejendom ikke beskyttet.

Men uanset hvor instinktivt tiltalende denne tilgang måtte være, så bygger den på en grundlæggende misforståelse. De individuelle rettigheder og politiske institutioner i et liberalt demokrati definerer de tyndest mulige relationer i et samfund. De er nødvendige for, at personer og grupper af personer kan skabe meget dybere relationer, baseret på bl.a. reciprocitet. De er så at sige rammebetingelser for denne interaktion. Ejendomsretten er en generel rammebetingelse for et tæt økonomisk samarbejde mellem f.eks. en lønmodtager og en arbejdsgiver eller partnerne i en virksom-

hed.

Reciprocitet i rammebetingelserne bryder fundamentalt med princippet om, at reglerne gælder ens for alle. Vælges det først at udmåle reglerne efter, hvad man mener, at den enkelte har fortjent, er der ingen grænser for, hvor differentierede de kan være. Vejen er åben for samfund med særlige privilegier til særlige grupper eller klasser.

En anden misforståelse er at forveksle reciprocitet i rammebetingelserne med den proportionalitet, der ofte ligger i sanktionerne for dem, som overtræder de grundlæggende regler. Frihedsberøver man nogen, vil man blive straffet med fængsel. Det kan umiddelbart godt ligne reciprocitet. Det er dog ikke svært at se forskellen. En lang række forbrydelser straffes med noget andet end det, overtrædelsen bestod i. Pointen er ikke, at man mister den rettighed, man selv har krænket, men at straffen står mål med forbrydelsen. Det er også vigtigt, at det er overtrædelsen og ikke selve den manglende accept, der udløser sanktionen. Det er ikke nødvendigt, at man accepterer ejendomsretten, for selv at være beskyttet af den. Det er først, når man krænker den, at man udsættes for en sanktion.

Årsagen til, at de yderste rammebetingelser ikke er genstand for reciprocitet, er som allerede nævnt, at det fører til uundgåelige paradokser. Hvis det liberale demokrati var forbeholdt dets tilhængere, ville pluralismen være forbeholdt for kun én type af holdninger. Det er faktisk den direkte vej til de platoniske paradokser.

Trusselvurderinger

En tilgang, som reelt er ganske beslægtet med reciprocitetstilgangen, er at graduere reglerne ud fra en trusselvurdering. Det er så at sige reciprocitet på forventet efterbevilling. Personer, som anses for en større trussel imod den samfundsmæssige orden, tildeles færre rettigheder end personer, som udgør en mindre trussel.

Argumentet anvendes bl.a. som begrundelse for, at ytringsfriheden ikke kan være absolut og gælde alle. Der er en glidende overgang fra at fremsætte ytringer om, at nogen bør krænkes, til en voldshandling rent faktisk finder sted

– i den forstand, at ytringerne kan gøre voldshandlingerne mere sandsynlige.

Det er helt givet rigtigt, at vore medmennesker udgør en varierende trussel eller potentiel trussel. Det fører blot ikke nødvendigvis til den konklusion, at deres rettigheder bør gradueres derefter.

Problemerne med at graduere rettigheder efter trusselsbillede er grundlæggende de samme som ved at udmåle dem efter reciprocitet, men de er endnu større at gennemføre i praksis. Modsat vurderingen af en demonstreret handling indebærer opgørelsen af en trussel et subjektivt skønselement. En forebyggelse af en trussel kan i sig selv udgøre en trussel eller ligefrem en krænkelse. Hvis jeg vil begrænse nogens frihed for at hindre, at de kan udgøre en trussel, kan jeg selv hævdes at udgøre en trussel. Hvem har i så fald ret til at intervenere mod hvem?

Det følger *ikke*, at man i et liberalt demokrati ikke må beskytte sig imod trusler. Hele statens legitimitet bygger som sagt i sidste ende på at beskytte menneskers liv, frihed og ejendom. Truslerne skal imidlertid være meget klare og direkte. Det ligger i rettighedernes natur, at der må være tale om et enten eller. Enten er truslen alvorlig nok, eller også er den ikke. Det er sandt nok, at der i praksis altid vil være tale om, at trusler er graduerede, men retssikkerhed nødvendiggør en skillelinje mellem tilladt og forbudt. En handling – f.eks. i form af en ytring – kan ikke være gradvis forbudt, selv om den måtte indebære en gradvis trussel.

Hvor farlig er islamisme?

Det hævdes til tider, at islamismen indebærer en større fare, end noget andet, de liberale demokratier tidligere har stået over for. Og at det begrundes langt mere vidtrækkende forholdsregler, end vi tidligere har kendt. Hvis det er rigtigt, kan man måske også hævde, at vi er ude over en almindelig trusselvurdering og ovre i en stærk og overhængende fare.

Det forekommer bare at være en meget historieløs betragtning. Vesten kom igennem en langt mere alvorlig fare fra kommunismen og resten af den yderliggående venstrefløj under den kolde krig uden at gribe til begrænsninger i det liberale demokrati og grundlæggende

frihedsrettigheder. Under den kolde krig var vi direkte militært truet af en atombevæbnet supermagt med åbenlyst aggressive hensigter, og som havde besat Østeuropa – herunder et par af vore nabolande, hvorfra der kunne landsættes tropper med meget kort varsel. Sovjetunionen støttede meget aktivt kommunistiske bevægelser i Vesten – fra partier på Venstrefløj til terrorgrupper. Kommunisterne fik væsentlig indflydelse i nominelt tværpolitiske organisationer som fagforeninger, studenterorganisationer og fredsbevægelsen. Sovjets sympatisører satte sig på centrale poster i det politiske liv, i centraladministrationen og i medieverdenen. Samtidig bedrev Sovjet omfattende spionage og propaganda (og Vesten forsøgte det samme i modsat retning).

Truslen fra islamistiske organisationer og ”hadprædikanter” er helt uden sammenligning med truslen under den kolde krig. Islamisterne har end ikke fuld kontrol over en militært betydende stat. De udgør ingen militær trussel mod Vesten. De har ikke haft held til at sikre sig nogen indflydelse i det politiske liv i Danmark eller besætte poster i centrale samfundsorganisationer, og de har heller ikke haft succes med at skaffe sympatisører endsige rekruttere i væsentlig grad uden for muslimske indvandrerkredse.

Den islamistiske trussel består først og fremmest i terror. Man har dog ikke kunnet gentage aktioner i stil med 11. september-angrebet for små tyve år siden. Angrebene foretages derimod primært af isolerede enkeltpersoner eller smågrupper uden direkte ledelse fra organisationen Islamistisk Stat. Terroren fungerer først og fremmest som asymmetrisk krigsførelse og udtrykker dybest set bevægelsens svaghed. Det er dens manglende muligheder for at hamle op med vesten med mere konventionelle midler, som fører til valget af terror.

Det er vigtigt at være opmærksom på, hvori effekten af terror ligger. Den hviler på samme princip som judo, nemlig at anvende modstanderens kraft imod ham selv. I sig selv berører terror kun relativt få personer. I langt de fleste lande er risikoen for at blive dræbt eller skadet i en trafikulykke markant større end for at blive ramt af terror. Effekten ligger derimod i reaktionerne. For den røde terror i 1970'erne

og 80'erne var det et erklæret mål at "afsløre det borgerlige samfunds voldelige natur" – altså modforanstaltningerne. En anden effekt er at anvende opmærksomhedsskabelsen til at rekruttere sympatisører.

Den islamistiske terror kan siges at være succesfuld netop ved at have fremkaldt modreaktioner, som tilsidesætter ellers grundlæggende principper i det liberale demokrati. Det kan anvendes til at forsøge at udstille, at f.eks. ytringsfriheden ikke er reel, fordi den ikke gælder for muslimer. Det kan medvirke til at radikalisere moderate muslimer og modvirke integrationen af muslimske indvandrere i de vestlige samfund. Netop radikaliseringen er ellers den måske vigtigste begrundelse for alvoren af den islamistiske trussel. Men heller ikke den tåler sammenligning med den venstreorienterede radikalisering under navnlig den kolde krig. Kommunisterne og Venstresocialisterne opnåede stemmetal på op til sammen 5-6 pct. i Danmark frem til Murens fald (de to partiers afløser, Enhedslisten, præsterede det samme og har i meningsmålinger været oppe på det dobbelte). Ifølge en vesttysk meningsmåling fra 1970'erne udtrykte en fjerdedel af befolkningen under 40 år sympati med terrorbevægelsen Rote Armee Fraktion (Aust 2009).

Det har ikke været hovedsigtet med denne korte diskussion her at gå i dybden med den islamiske trussel. Men selv en kursorisk gennemgang viser klart, at påstandene om en helt exceptionel trussel er historieløs – og egentlig kan betragtes som en implicit hvidvask af kommunismen.

Der er altså meget svært at se, at islamismen udgør en større trussel. Derimod kan man måske gøre gældende, at det liberale demokratis respons på venstreradikaliseringen *burde* have været meget mere vidtgående. Det kan også diskuteres – og jeg er ikke enig. Men i givet fald burde fortalene for at tilsidesætte det liberale demokratis principper være konsekvente nok til også at lade venstreradikalismen omfatte af de restriktioner, der ønskes mod islamister.

Hvis de risici, som islamismen udgør i dag, var nok til at begrunde ekstraordinære begrænsninger i frihedsrettighederne, må man se i øjnene, at undtagelsestilstanden ville være

mere norm end undtagelse i de liberale demokratier. Det aktuelle trusselsniveau er desværre ikke ud over, hvad der ud fra den historiske erfaring kan forventes fra forskellige sider også i fremtiden. Terror som asymmetrisk krigsførelse er næppe muligt at undgå. Dermed er det også sagt, at det liberale demokrati reelt er en urealistisk tilstand i andet end særligt fredelige perioder. Og da der ikke er grund til at tro, at det liberale demokrati kan slås fra og til – alt efter hvor fredeligt det er – er konklusionen, at det er et uopnåeligt ideal. Det synes atter at bringe os til et platonisk paradoks.

Konklusion

Det liberale demokrati beskytter sig mod sine fjender ved at begrænse, hvad statsmagten kan bruges til. Det er – som tænkere fra Locke til Popper har indset – den eneste vej, som ikke fører til grundlæggende paradokser mellem statens opgave og dens måde at løse den på.

Det liberale demokrati har i sin hidtil begrænsede levetid også vist sig at være relativt robust de fleste steder. De procedurale regler for afholdelse af valg, regeringsskifte, arbejdsdeling mellem domstolene og den udøvende magt bliver generelt overholdt. Mange repressive regimer har vist sig langt mere skrøbelige. Ingen af de værste regimer fra det tyvende århundrede findes mere.

Dermed ikke være sagt, at de liberale demokratier har været ubetingede succeser. De har været langt svagere til at beskytte substantielle frihedsrettigheder end til at håndhæve de procedurale (se Brøns-Petersen (2003)). Staten er desuden vokset i et omfang, der ikke var forudset ved det moderne demokratis indførelse. Der er snarere grund til at styrke frihedsrettighederne og begrænsningerne på staten.

Litteratur

Aust, Stefan. (2009): *Der Baader-Meinhof-Komplex*. 15. Aufl., erw. und aktualis. Ausg., vollst. Taschenbuchausg. Goldmann Spiegel-Buch 12953. München: Goldmann.

Axelrod, Robert M. (2006): *The Evolution of Cooperation*. Rev. ed. New York, NY: Basic Books.

Brøns-Petersen, Otto. 2003. "Kan en grundlov overhovedet sikre individuelle rettigheder?" *LIBER-*

TAS, nr. 44

Brøns-Petersen, Otto (2018): "Markedsfejl og statsfejl". *LIBERTAS*, nr. 67

Popper, Karl. (2015): *The Open Society and Its Enemies*. London: Routledge.

Normdannelse og ytringsfrihed i de liberale demokratier

Ryan Smith

Det er måske naivt at tro, at ytringsfrihed nogensinde vil blive forsvaret af alle som en principiel rettighed, men det åbne samfund kan stadig fungere, så længe der bare hersker en norm om ytringsfrihed. Problemet er, at der er magthavere og Big Tech virksomheder, der forsøger at begrænse ytringsfriheden og dermed hindrer den normdannelse - ikke mindst i forhold til debat om masseindvandringen og dens konsekvenser - der er nødvendig for de liberale samfunds tilpasningsevne. Artiklen er Ryan Smiths indlæg på Libertaskonferencen om "Indvandring og det frie, åbne samfund" i september 2018.

Jeg vil tale om ytringsfrihedens dynamikker i de liberale demokratier. Da jeg først fik invitationen, var præmissen, at vi skulle tale om truslen fra voldsmandens veto. Til det tænkte jeg, dels at nogle af de andre talere i panelet allerede ville afvikle denne problematik, så godt som det nu var muligt, og dels at vi nok alle ville være enige. Så jeg vil i stedet forsøge at sige noget mere provokerende.

Jeg vil starte med Nozick, professor i filosofi på Harvard og en af de 20. århundredes mest betydelige liberale filosoffer. I bogen *Anarchy, State and Utopia*, giver Nozick en skabelon for, hvordan et liberalt samfund kan forsvare sig mod trusler mod ytringsfriheden. Det kan det bl.a. ved, at staten er lille, men stærk, og skrider hårdt ind mod enhver, der truer denne rettighed.

Jeg var som liberal stor fan af Nozicks udlægning, da jeg først læste den. Men nu tænker jeg, at det ikke kan ikke virke! Hvorfor kan det ikke virke? Fordi den usagte præmis i Nozicks skabelon er, at alle, eller i hvert fald flertallet i samfundet, vil have et principielt og upartisk syn på ytringsfriheden. Men det har de ikke!

Og hvordan kan jeg så vide, at de ikke har det? To årsager: For det første har vi nu haft en intensiv debat om ytringsfriheden siden i hvert fald Muhammedkrisen i 2005, og den debat har

ikke kastet førnævnte principielle og upartiske syn på ytringsfriheden af sig. Ytringsfriheden som en ret, der er blind overfor ytrereens identitet og formodede hensigt, er stadig en tanke, der er svær for mange at kapere, endsige støtte.

En anden ting er så, at Joannathan Haidt, professor i socialpsykologi ved NYU og en af verdens mest citerede nulevende samfundsforskere, har vist, at langt størstedelen af mennesker ikke nærmer sig politik rationelt. Langt de fleste tænker: "Mit hold, jaaa! Dit hold, buuuuh!" Og Haidt siger det ikke direkte, men i hans paper *Understanding Libertarian Morality*, kommer han frem til, at kun liberale, dvs. højreliberale som klassisk liberale eller libertarianere, som udgangspunkt har tendens til at tænke i systemer, og dermed til at se ytringsfriheden som en universel og upartisk rettighed. Og samtidig er højreliberale en markant mindre gruppe end både højre- og venstreorienterede!

Det vil sige, at Nozicks idé om, at alle i samfundet skal se ytringsfriheden på denne måde - en idé han i øvrigt deler med *alle* der tænker principielt over ytringsfriheden - er dømt til at slå fejl, hvis man forventer, at den kommer til at være gældende på masseskala. Det er også det, de sidste 13 års debat om ytringsfrihedens væsen har vist os. Som en smuk mingvase, der

rammes for fuld fart af en mursten, må de liberale drømme lægges i graven – uanset hvor mange skåltaler, vi udbringer for ytringsfriheden som principiel rettighed, og bilder os selv ind, at vi i Vesten er samlet om denne forståelse.

Oversat til etiklære kan man sige, at Nozicks idé forudsætter, at flertallet af borgere i et samfund skal være en slags kantianske pligtetikere. Men det er de ikke! De fleste er personlige nytteetikere. De ser ikke den umiddelbare nytte i at gå ud og forsvare ytringsfriheden som principiel rettighed. Det forekommer dem fjernt og upraktisk. Så fristelsen til at gå imod ytringsfriheden vil for flertallet altid være til stede på to måder. Den første er ved ikke selv at kæmpe, når en andens ytringsfrihed er truet.

Hvorfor skal Lars Vilks og Kurt Vestergaard også provokere ved at tegne Muhammed? Hvad er den umiddelbare værdi af det? Eller hvorfor skal andre provokatører have lov at sige nedsettende ting om kvinder, transseksuelle og sorte? Vi ved jo, at det bare vil føre til ballade.

Den anden måde, hvorpå flertallet er fristet til at indskrænke ytringsfriheden, er ved at begrænse de menneskers ytringsfrihed, de ikke selv kan lide. Og her er jeg uenig med min ærede medpanelist Henrik Dahl, men på højrefløjen vil man f.eks. gerne indskrænke islamisters ytringsfrihed, bl.a. med burkaforbud osv., mens man på venstrefløjen gerne vil, som de selv forstår det, begrænse provokatørers ret til at tale direkte til den indre svinehund i befolkningen. Dette kunne eksempelvis være via Racismeparagraffen, § 266b, som gør nogle betragtelige indhug i ytringsfriheden, uanset den konkrete ytrings sandhedsværdi, og uanset om ytringen udelukkende er generel og ikke personlig.

Så det liberale utopia, som Nozick forestillede sig, hvor alle tænker på ytringsfriheden som en neutral og generel rettighed, og som vi alle i panelet vel i hvert fald selv mener, at vi støtter, kommer aldrig til at blive flertalseje i samfundet. Vi kommer aldrig til at få det ideelle liberale udgangspunkt for ytringsfriheden i de åbne samfund, som Nozick og mange andre håbede, at vi ville. Det er selvfølgelig trist.

Men de gode nyheder er, at selvom vi ikke får den perfekte tilgang til ytringsfriheden,

som vi håbede, så kan de liberale demokratier stadig fungere, og de er stadig den bedste samfundsform. Det er de, fordi de som Popper (med inspiration fra Machiavelli) siger, er åbne og via deres dynamik har evnen til at tilpasse sig skiftende omstændigheder på en måde, som andre samfundsformer ikke har. Og denne tilpasningsevne hænger netop sammen med ytringsfrihed.

Så lidt firkantet op kan man sige, at vi i de liberale demokratier har en *norm* om ytringsfrihed, men at flertallet af befolkning ikke for alvor har annammet eller virkelig støttet denne norm i praksis. Men normen i sig selv er bedre end ingenting – langt bedre. Så længe normen er i spil, er tilpasningsevnen det også. Og selvom vi selvfølgelig ikke kan være sikre på, at vi vil finde en løsning, er den crowdsourcing af, hvordan vi skal håndtere voldsmandens veto, det bedste og sikreste bud, vi har på at finde en løsning.

Så problemet er sådan set ikke, at vi har nogle folk, der er villige til at anvende vold for at begrænse andre menneskers ytringsfrihed. Eller jo, det er det selvfølgelig, men min pointe er, at flertallet iblandt os også selv er villige til at begrænse ytringsfriheden på forskellige måder. Det farligste problem er efter min mening, at vi også har magthavere iblandt os, som forsøger at begrænse ytringsfriheden og dermed de liberale samfunds tilpasningsevne – og at de ikke tænker på sig selv som *gørende sådan*.

Og hvad mener jeg så med det? Jo, jeg mener, at vi de senere år har været vidne til en udvikling, hvor magthavere, institutioner, og de nye semi-institutioner, vi har fået i form af Big Tech, alle har arrangeret sig på linje for at tilsande og forhindre den frie normdannelse, de liberale demokratier ellers er kendt for. Det bedste eksempel er nok fra 2015, hvor Angela Merkel konfronterede Mark Zuckerberg vedrørende såkaldte hate-posts på Facebook: Merkel sagde, at Zuckerberg ikke gjorde nok for at forhindre, at nedsættende tale om hendes håndtering af flygtningekrisen blev publiceret på Facebook:

”Arbejder du på det,” spurgte Merkel.

”Ja, vi har nogle ting, vi skal få ordnet,” sagde Zuckerberg.

Når vi snakker om voldsmandens veto,

snakker vi ofte om truslen mod ytringsfriheden og samfundets dynamik som kommende nedefra; oprindeligt havde vi forestillet os, at ytringsfriheden primært kunne trues af stater, oppefra, men nu, hedder det, kommer truslen nedefra i form af uforudsigelige enkeltindivider eller minoriteter, som ikke udgør en fast aktør, der kan sættes ind imod.

Men min påstand er, at det frie samfunds dynamik i lige så høj, eller højere grad, trues oppefra, at magthavere, institutioner, og de nye centraliserende institutioner i form af Big Tech, som ikke alene forhindrer ytringer, men forhindrer den frie normdannelse.

På én måde kan man selvfølgelig godt forstå, at magthaverne og den gamle elite frygter, hvor vi vil ende, hvis såkaldt hadtale får lov at udbredes frit. På den anden side har flere nylige studier vist, at hadtale netop kan nedbringe raten af migrationskritisk vold, ved at tillade den frie normdannelse. (Det skal retfærdigvis nævnes, at der også findes et nyligt studie, der kommer frem til det modsatte, men dette er en minoritetsposition i forskningen.) For at sætte tingene lidt på spidsen kan man påpege, at Sverige er et af de vestlige lande med mest migrationskritisk vold, men samtidig også et af de lande, men den mest restriktive diskussion om migrationsproblematikker.

Så min pointe er: Magthaverne tror, at de gør noget godt, men i virkeligheden bremser og forhindrer de den frie normdannelse, som netop er en af demokratiets store styrker. Og med muligheden for at ”regulere” Big Tech, er der skabt uanede muligheder for at centralisere denne censur. Det er paradoksalt nok langt lettere at skulle holde styr på Google, Facebook og Twitter end hundredvis af aviser, blade og forlag.

Filosofisk set kan man sige, at der er to grunde til, at magthaverne modvirker normdannelsen: Den ene er, at det aldrig er kønt, når nye normer skal knæsættes. Det starter ofte som noget værre uhumske noget. Men nye normer indeholder også kimen til noget, der kan blive smukt på sigt. De uhumske normer indeholder samtidig fremdriften og impulsen til at skabe noget nyt.

I denne forbindelse er de filosoffer, der kan lære os mest om, hvordan vi skal håndtere de

nuværende problematikker herfra efter min mening Hume, Machiavelli og Nietzsche. Alle er de på kanten af den liberale familie, men det er dem, der kan lære os, hvordan vi skal fortsætte herfra.

Fordi det liberale grundsyn i sin grundvold er optimistisk, humanistisk og rationelt. Man ser ikke konflikt som en naturlig del af tilværelsen, men som en ulykke, og et onde. Som et resultat af fraværet af liberale værdier, og ikke som et menneskeligt instinkt. Det klareste udtryk af dette grundsyn i det liberale demokrati kan ses blandt libertarianere, som ofte nærmest mener, at der ikke er behov for en udenrigspolitik overhovedet. De ser det som et udslag af generelt forfejlede politikker, og i det liberale Utopia vil krige, alliancer og geostrategiske interesser alle blive erstattet af den perfekte økonomiske integration i et globalt frit marked.

Vi griner selvfølgelig af dem. Men i virkeligheden er de måske de mest konsistente liberale. Dem der er bedst til at tage konsekvensen af det liberale.

Det er derfor vi har brug for de tre førnævnte filosoffer – en republikaner, en konservativ og en eksistentialist, til at opløse den liberale position.

Machiavelli er republikaneren. Han tror på frihed og demokrati, men ser konflikten som uundgåelig. Retteligt anvendt er konflikten en fordel for det frie samfund, som ikke bør dæmpes, men snarere tilskyndes, så længe den foregår indenfor visse rammer. Blandt de rammer regner han blandt andet, at alle skal være patriotiske og ville deres land det bedste. Det er her, han kommer i clinch med de rene liberale. Machiavelli mener ikke, at vi kan give uindskrænket ytringsfrihed til tusinder af mennesker, der grundlæggende ikke ønsker deres værtssamfund det bedste. Det er selvfølgelig en holdning, der er svær at støtte i det liberale demokrati, men to lektier, vi i hvert fald kan drage heraf er, at beskyttelser og garantier, som er privilegier givet af staten, ikke behøver udstrækkes til udefrakommende, som grundlæggende ikke vil deres nye samfund. Det kan f.eks. være opholdstilladelser, asyl og amnesti. Samtidig kan man være langt mere driftig med udvisninger.

Hume og Nietzsche kan vi næsten tage un-

der et. De snakker om civilisationsprocessen og de borgerlige normer. De borgerlige normer, vi i dag har er ganske kønne, men er ofte startet med noget uhumsk og grusomt. Lad os tage et eksempel, vi alle kender: I dag spiser vi med kniv og gaffel. Hvorfor gør vi det? Fordi man i gamle dage gik med kniv. Denne kniv brugte man både til at spise med og til at slås. Samfundet var generelt mere voldeligt. Ved fællesspisning tog alle sin kniv ud og spiste med den. Senere kom gafflen til. Gafflen er en borgerlig norm, der er udviklet som et kompliment til kniven for at skjule truslen om vold. I Danmark begyndte vi kun at spise med gaffel, da vi modtog hollandske flygtninge i det 17. og 18. århundrede. Dengang var de længere fremme i civilisationsprocessen end os.

Her er det Nietzsches påstand, at alle levedygtige samfund i begyndelsen er startet med en grusomhed og voldsparathed, der skulle værne om samfundsdannelsen. Men fordi at vi i det borgerlige Europa er blevet så forfinede, har vi glemt, hvor det er, vi kommer fra, og hvad der egentlig var nødvendigt for den succesfulde samfundsdannelse. Så vi ender med ikke at fordi grusomhedens nødvendighed. Vi har ingen svar, når samfundene trues af millioner af mennesker med et grundlæggende andet værdisæt end os, der kommer hertil. Vi tænker, at de kan blive optaget i det europæiske fællesskab på linje med os andre. Vi vil helst bare kunne give dem alle asyl og så ikke tænke mere på det. Det liberale udsyn er grundlæggende universalistisk, og bryder sig ikke om at skulle nægte nogen adgang til dets projekt.

Så nej – selvfølgelig er det ikke kønt, når nye normer skal opfindes, og vi skal gå fra en raffineret offentlig diskurs til Trump, Breitbart og Den korte avis – tre projekter, som den gamle liberale elite har forsøgt at stoppe på forskellige måder, og i øvrigt i modstrid med det liberale hensyn til universel ytringsfrihed. Men selv om man kan opfatte Trump et al. som bøvede, indeholder disse fænomener, og den brede opbakning, de får, en impuls vi kan lære af, og gradvist forfine til noget bedre.

Det sjove er, at de liberale altid påkalder sig Popper og formuleringen om tolerancens paradoks, dvs. den overvejelse, at man i de liberale demokratier kan påkalde sig retten til ikke

at tolerere de intolerante, såfremt tolerancen kan siges at være i fare for at forsvinde. Men hvis man går tilbage til det sted, hvor Popper beskriver paradokset, så siger han faktisk også:

Jeg vil ikke antyde, at vi bør undertrykke intolerante ytringer, så længe vi er i stand til at imødegå dem med rationelle argumenter og holde dem i skak ved hjælp af den offentlige mening. I sådanne tilfælde vil kuelsen af sådanne ytringer med sikkerhed ikke være tilrådeligt.

Og her mener jeg ikke, at der er nogen tvivl om, at vi med eksempelvis Breitbart, Youtube, og Facebook er milevidt fra de kriterier, Popper stiller op, før man kan påkalde sig tolerancens paradoks og undertrykke såkaldt intolerante ytringer.

En anden ting, man kunne fremhæve ved Popper er, at han foruden tolerancens paradoks faktisk er lige så godt for sin modstand mod historicismen, det vil sige den tro, at man kan forudsige historiens gang. Det mente marxisterne f.eks., at de kunne, og Popper ser en sådan tro som grundlæggende illiberal.

Men mange af de moderne liberale magthavere tror netop, at de kan. De tror, at de er historiens endemål; at de har en form for garanti for, at de liberale samfund i deres nuværende form vil sejre, og kan ikke forestille sig en fremtid, der er anderledes end det. En fremtid, for eksempel, hvor Rusland forbliver en autokratisk øststat med territoriale ambitioner, eller hvor Kina forbliver et teknokratisk statskapitlistisk diktatur uden individuelle frihedsrettigheder.

Og de kunne slet ikke forestille sig Trump og Brexit. De mente på en måde, at historien er blevet stjålet fra dem, og de er grundlæggende ikke villige til at se på, om deres eget politiske projekt mon skal justeres. De vil hellere finde årsagerne udenfor sig selv og undertrykke dem. Det er ikke liberalt.

Så for at afslutte min præsentation vil jeg sige: Debatten om ytringsfrihed kredser i øjeblikket om to præmisser, som begge har behov for revision. Den ene er den præmis, at vi via debat kan komme frem til en tilstand, hvor et flertal i samfundet vil få et principielt og værdineutralt syn på ytringsfriheden som en neutral værdi. Det ville være godt, hvis vi kunne komme derhen, og det er vitterligt værd at blive ved

med at kæmpe for denne vision, men vi skal nok ikke gøre os store forhåbninger om, at det kommer til at ske.

Den anden er, at vi mest taler om ytringsfriheden som værende truet af islamister eller terrorister, dvs. ikke-statslige aktører, men fuldstændig glemmer, at der i øjeblikket er en radikal udvikling i gang, hvor de gamle såkaldt-liberale eliter i samspil med Big Tech, gør det svært at udvikle det liberale projekt i takt med de nye udfordringer de står overfor. Tilpasningsdygtigheden har historisk set været en af liberale samfunds største fordele, og den er man i øjeblikket ved at tage ud af de liberale samfund. Man modvirker den frie normdannelse, der ganske vist er bøvet lige nu, men som indeholder kimen til de svar, vi skal udvikle i fremtiden.

Torben Mark Pedersen, som har været med til at arrangere dette event, har skrevet en glimrende gennemgang af liberalismens idehistorie. Her påpeger han, at den moderne liberalisme fødes med Hobbes, som er tilhænger af en stærk stat, som garanterer grundlæggende ro og orden på den ene side, og borgernes friheder på den anden. Men Hobbes er ikke selv liberal. Han er alt for glad for stat vis-a-vis borgerne, og havde ikke blik for, at et liberalt samfund også skal have en dynamik, hvor nye løsninger kan formuleres decentralt og nedefra, ikke kun centralt og oppefra. Hvad Merkel, EU og store dele af Clintons kampagne repræsenterede er i virkeligheden et neo-hobbessiansk politisk projekt, der forstår sig selv som liberalt, og som ved at kunne lægge pres på de moderne centrale kanaler, folkedybet udtrykker sig gennem, har fået mulighed for at tage et nye og voldsommere kvælertag på den organiske normdannelse, der også skulle karakterisere et liberalt samfund. De søger med andre ord en organisationsform, hvor det er staten, der er transkriberet ud i samfundet, og ikke omvendt, og hvis det får lov til at fortsætte, vil det bevirke, at vi ikke kan få nye normer, og dermed ingen nye løsninger, på de problemer vi står overfor.

Tak skal I have.

Kommentarer til en debat

Ahmed Akkari

Ahmed Akkari deltog i Libertaskonferencen i september sidste år og kom med en længere kommentar på selve konferencen. Efterfølgende er han blevet bedt om at uddybe sine bemærkninger.

En sen aften i september var jeg til et arrangement hos Libertas om frihed og islamisme som udfordringen for fremtidens vestlige samfund. I panelet sad fire vågne og kompetente oplægsholdere, som hver især dækkede et perspektiv af emnet. Med fornøjelse og interesse fulgte jeg de fires oplæg, begyndende med den meget interessante Frederik Stjernfelt, der tog udgangspunkt i ”voldsmandens veto” for at sige, at friheder kommer under pres på mere end én måde, bl.a. selvcensur ved trusler om vold.

Han blev efterfulgt af Henrik Dahl, der udfoldede opbakningen til islamismen blandt vestens muslimer for at udlede, at vi er på en kurs, hvor emnet indvandring og integration forbliver et af de største mærkesager at takle for vestlige samfund. Ikke bare bliver det højt på listen over politiske emner under valgkampe de kommende mange år, men det er på et meget dybere plan foruroligende for samfundsstrukturen i vesten at så mange har så afvigende værdipræferencer, som vi oplever med den muslimske tilstrømning til vesten. Endelig talte Ryan Smith og Otto Brøns-Petersen om emnet fra en mere praktisk vinkel relateret til integration. Panelet udforskerede så løsningshorisonter - eller den bekymrende mangel på samme.

På et tidspunkt ikke længe efter at ordet blev givet frit til spørgsmål og kommentarer, tog jeg ordet for at påpege nogle perspektiver til aftenens debat. Det blev til nogle lange men intense minutter, der udløste anerkendende nik, gedigne klapsalver og et enkelt spørgsmål.

Jeg fatter her min kommentar for læserens

eventuelle interesse. Oplæggene gav mig håb om værn for frihedens sidste tårne. Ud over at være blev et en smule mere tryk ved den bevidsthed, som de fire vågne panelister skinnede igennem med, så mærkede jeg også et engagement, der er løsningsorienteret.

Lad mig pointere at islamismen ikke er ”faren” lige i øjeblikket. Det mangler den ressourcer og styrke til at være, modsat f.eks. Kina, Rusland eller Nordkorea. Jo, måske er Iran og efterhånden Tyrkiet hen i den boldgade, der udgør en udfordring på mellemstatsligt niveau. Islamismen er mere katalysatoren for udviklingen i de vestlige liberale demokratier, for med islamismen har flere andre autoritære tendenser vist sit ansigt. Opmærksomheden skal derfor også vendes mod, hvad islamismens skræk kan bruges til. Både de resterende ideologiske folk fra de fejlslåede revolutionære bevægelser på venstrefløjen og de spirende racefokuserede folk på højrefløjen har et formål med at se islamismen på banen. På venstrefløjens yderste kant, ser man til den forandring, der mislykkes, og som igen kan skabes ved islamismens ideologiske kraft. På højrefløjen (og her mener jeg den ekstreme anti-demokratiske bevægelse med reminiscenser til datidens autoritære raceskel) ser man islamismen som en måde at retfærdiggøre modstanden mod fornyelse og kulturel sammenblanding.

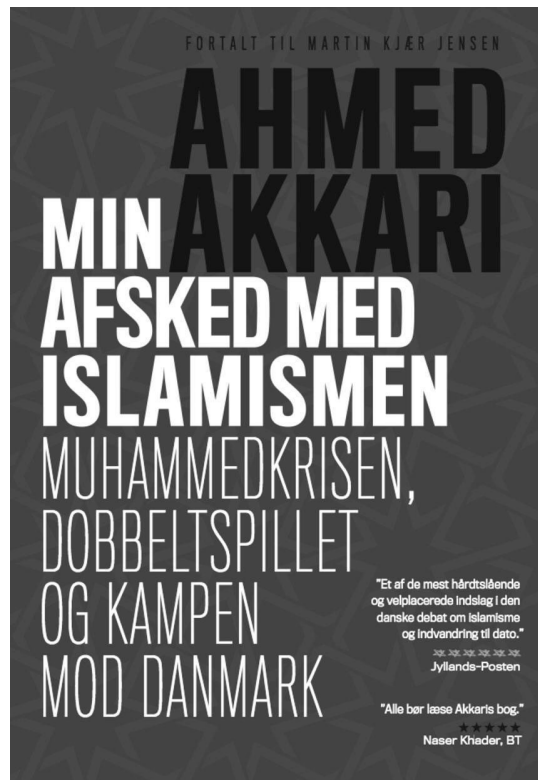
Men til selve islamismen, vil jeg gerne bemærke noget ret sigende, efter at nævne min definition af den. Islamismen er en blanding af islams ritualer og budskaber med et politisk projekt, der samtidig tager patent på sandhedens udformning. Målet bliver en overtage-

se af samfundsledelsen for at indrette det efter den bestemte måde at tolke islam på. Selv muslimer vil være tvunget til at forandre deres praksisser eller underordne sig den islamiske sejrige gruppes mentalitet. Islamismen er derfor ikke det samme som religionen islam, og som tæller et mangefold af udtryk blandt muslimer verden over. Angående den nævnte islamisme, så har vi i det 20. århundrede set store kraftanstrengelser fra flere ekstremt sekulære ledere i den muslimske verden for at udrydde tendensen til islamisme. Tyrkiet, Tunesien og Egypten er tre gode eksempler herpå. I alle tre tilfælde tvang man islamismen ud af samfundet med hårde og endog brutale midler. I Tyrkiet blev folk, der associerede med det osmanniske khalifat hængt og fængslet, og alle symboler og ritualer blev tvunget tilbage til privatsfæren. Knap 30 år efter brød den første islamiske bevægelse grænserne og kom frem i lyset, og i dag er Tunesien, Tyrkiet og Egypten i udbredt grad præget af islamismens politiske tænkning.

I Egypten fik de endog flertal og fik overtaget magten, mens de i det meget sekulære Tunesien er blevet en stærk bevægelse. I Algeriet gik folk ind for islamismen som et politisk projekt, og blev en meget stor bevægelse i 90'erne. Tyrkiet er nu det seneste eksempel på et samfund, der bevæger sig fra sekularisme mod moderat blanding af sekulære og islamiske tanker og nu går i retning af et jerngreb og ensporing.

Altså viser erfaringerne, at de hårde diktaturer selv med deres jerngreb ikke har kunnet udrydde eller forvanske islamismens mål og ideologi, langt fra isolere dens påvirkning i længere tid ad gangen. Islamismen er meget resistent, viser historien og nutiden.

Hvad chance har de åbne demokratier med stor tolerance og rummelighed så for at forandre islamismens drivkraft og påvirkning? Islamismen arbejder nemlig godt i åbne samfund med plads til at missionere og påvirke, for så kan den udbrede sin ideologi på flere planer i det tempo, som det nu engang sker. De åbne samfund er et fantastisk rum for islamiske kræfter, der ønsker at vinde verden for Guds sag og trosbekendelsen om, at der ikke er nogen anden Gud end Allah, og Mohamed skal adlydes som profeten.



Nok er alle muslimer langt fra islamister, men islamisterne er de styrende kræfter derude iblandt muslimerne, for de er aktive og tiltrækker ressourcer. Nok er de få og til tider isoleret, men de har alligevel et voksende publikum at arbejde med. Der bliver både flere muslimer i vesten, og der er med tiden støtte at hente fra stater og nationer, der pludselig ser muligheden for at lade islamismen påvirke vestens demokratier indefra.

Jeg skrev for et par år siden en kronik til Berlingske Tidende om ”islamismen og bandedmiljøets rolle som fremmede staters forlængede arme i vesten”. Den kronik er værd at genlæse og forstå.

Uden nogen form for overdrivelse eller støjende adjektiver, så har islamismen det kendetegn, at det er en stædig ideologi, der baserer sig på islam som religion og er resistent mod vold og undertrykkelse, og den er resistent overfor åbenhed og rummelighed. Både under pres og ved at have plads fører den sin mission frem. Den arbejder med politik, social aktivisme, fredelig mission, personlig indflydelse, med verdslige redskaber og til tider endog via voldelige midler til at skubbe på. Det er tydeligt

at se eksempler derpå i dagens samfund.

Den vinder endog sympatisører i de samfund, som den findes i, på en måde som ellers er svært at forstå.

Der er kun én måde at besejre dens mål på, og det er ved at have samfund båret af oplysningstidens idealer, og som er fortsat frie og fair i deres behandling af mennesket.

Omkring Voldsmandens veto, som Stjernfelt udfoldede, så er det faktisk noget som foregår i praksis. Selvcensuren er en virkelighed, og angsten for at træde over stregen hvad angår muslimer er blevet markant. Det udfoldelse jeg i en provokerende artikel til JP med titlen ”tegn og terroren sejrer, tegn ikke den sejr stadigt!” Med det prøver jeg at sige, at vi lever i voldsmandens veto. Der skal kun én til at få en hel forsamling til at frygte. Der skal blot gå få eksempler på folk, der har turdet gå imod islamismen på en ordentlig og sober måde som jeg har, til at resultatet bliver udstødelse og isolation. Voldsmandens veto virker, fordi et helt samfund svigter deres rolle i opbakning til kritiske stemmer. Uantastet man er enig eller uenig med de folk, der ytrer sig, så går opbakningen på retten til at ytre sig uden frygt, og ikke på tilslutning til ytrere personlige meninger. Her står vesten i dag klart et sted, der bestyrker voldsmandens veto, idet det ikke er islamister og deres voldelige ytringer og holdninger, der er presset ude, men de som har turdet sige dem imod. Det skal forandre sig hurtigt for at sende de rigtige signaler om et samfund, der til enhver tid støtter fri ytring, og afskyer trusler om vold mod den.

Det er afhopperne, der skriver den aktuelle historie om kampen mellem ideologierne. Men de har en barsk skæbne, som Henrik Gade Jensen kommenterede tilbage i 2014 om min afsked med islamismen. I en rørende kronik skrev han om afhopperne fra USSR og andre regimer, og at det er at sammenligne med os, der pludselig indser, at vi ikke vil støtte bevægelser, der vil til magten for at ensrette samfund og inddrage friheder, der ikke stemmer overens med deres tolkninger af sandhed. Det betyder, at de vil forfølge både vantro og muslimer for at være anderledes, og at de vil til magten for at dominere, ikke udbrede det budskab, som de påstår at de støtter. Det har gjort mig

rød og skabt en bevågenhed i mig, der har ført til mit brud med den politiske islam. Måden det er blevet modtaget på er mildt sagt lunkent og tvivlsomt. Heri ligger den barske skæbne. Kan man virkelig bryde med autoritære tanker for at møde afvisning og en kold skulder?! Der er mange flere symbolske og faktiske sejre at hente for liberale demokratier i at rumme afhoppere og kritikere, end 10 integrationsprojekter. For hvad der rykker i folks sans og følelser er, hvad de ser ske for andre.

Oplysningstanker skal leve i praksis, og frihedernes idealer skal være levende blandt de, som går i samfundet, for ellers mister folk tiltroen til de liberale tanker.

Til slut vil jeg sige:

1. at appeasement overfor voldelige grupper og fanatiske ideologier virker ikke. Det hjælper ikke at prøve at tilfredsstille de ideologier, for så vil de blot udnytte det til at vinde mere territorium. Jeg ved man ikke vil lytte til det her, for det er forskrækkende svært at begribe at mennesker, der vil undertvinge sig andre deres tanker, ikke giver sig og forandrer sig så nemt.
2. Integrationen er gået skævt, og det, som foregår i disse år er tydelig tegn på det.
3. Loyalitet er et kerneissue, og vesten skal ikke frygte muslimer for deres tro eller baggrund, men blot vide, at loyaliteten er det afgørende. At elske vesten, Danmark og de frie samfunds idealer er skelsættende for videre samhørighed. Ellers kan vi se frem til et splittet samfund, der om et par årtier oplever noget nær en borgerkrig. Eller endnu værre, en forfølgelse på grund af tro og race.
4. Angående dette, så er det netop, derfor at jeg frygter, hvad islamismens problem fører med sig. Det er en katalysator for demokratiske samfund, og ikke i sig selv den farlige indpisker af undergravelse. Det undergravende kommer til at ske på grund af frygten for islamismen, og ikke på grund af islamismens frygtindgydende natur. Det er for mig givet, at den har en angstfremkaldende natur, når man først har undersøgt den og forstået den. Den har trods alt rejst sultanriger og bekæmpet nationer.
5. Jeg opfordrer til et bredt politisk kompro-

mis på tværs af partier i Christiansborg, for det her er ikke en partipolitisk sag som den økonomiske og sociale politik, hvorom der bliver kævlet og kæmpet. Det er ikke et spørgsmål om stemmerne men om samfundets beståen. Det lyder som en overdrivende tilgang, og det virker det ganske vist set med et stillbillede af virkeligheden for øje, men det er langt dybere og mere vidtrækkende. Det hænger sammen med samfundets strukturelle forandring, ikke lige nu og her, men på sigt og især de kommende årtier.

Det politiske kompromis skal enes om en national tilgang til fællessager omkring en vej videre. Det er nu, mens der er overskud og nogenlunde politisk ro, at man kan forstå og gå i dialog. Når først tilstande tilspidser, og mistilliden sætter ind, så bliver det groft sagt som atmosfæren under den spanske borgerkrig, hvor borgere og politikere deler virkeligheden op i små politiske ideologiske agendaer, der forhindrer noget som helst forlig.

Ingen frihed uden fælles kultur

Lasse Birk Olesen*

Når liberale argumenterer for åbne kasser og lukkede grænser ignorerer de indsigter fra de største klassisk liberale tænkere om de folkelige forudsætninger for frihed i form af kultur, traditioner og gensidig tillid. Desuden peger erfaringerne på, at god politik og troværdige institutioner trives bedst i homogene samfund, hvorimod multikulturelle samfund ofte fører til uro og konflikt.

Liberal Alliances forhenværende politiske ordfører, Christina Egelund, affejede med et simpelt ”nej” nemt og lidt arrogant en artikel på facebook den 22. september sidste år, hvor Martin Henriksen havde udtalt, at også højtuddannede udlændinge kan have konsekvenser for den kulturelle sammenhængskraft.¹

Da Venstres Kristian Jensen var udenrigsminister, kom han med et lignende budskab: ”Europa bør også være åben for øget indvandring fra Afrika, blot indvandrerne udvælges på baggrund af kompetencer. [...] Vi vil have befolkningsfald på grund af lavere fødselsrater. Det kræver, at vi tillader migration på baggrund af uddannelser, jobmuligheder og kompetencer.”²

Begge udtalelser er repræsentative for et

stort segment af danske liberale, som primært ser immigrationskrisens problemer som et resultat af økonomiske forhold, herunder at mange immigranternes lave uddannelse gør det svært for dem at finde jobs, og at velfærdsstatens rundhåndede ydelser og høje skatter gør det endnu mindre attraktivt at tilkæmpe sig et job. Og selvfølgelig spiller arbejdsmarkedsdeltagelse en vis rolle.

Men bestemmer økonomiske faktorer alene virkelig, hvordan landets fremtid ser ud? Er det kun økonomi, der afgør, om Danmark også om 50 år er et fredeligt og relativt velfungerende land?

Erfaringen viser, at en anden variabel er ekstremt vigtig, og det er også blevet fremhævet af de største klassiske liberale tænkere. Det handler om de kulturelle forudsætninger for fred og frihed. Men i dag tænker vi ikke over det, for det er nemt at tage ting for givet. Man sætter som bekendt først rigtigt pris på ting, når man ikke har dem, eller de er truet.

Jeg boede et år i Filippinerne og arbejdede med at indføre digital valuta for at effektivisere verdens tredjestørste marked for pengeoverførsler for migrantarbejdere, der sender penge hjem til familien. Filippinere er åbne og søde, og jeg mødte aldrig andet end venlighed. Alligevel blev der i det vestlige expat-miljø talt om det (for os) meget underlige fænomen, at folk

¹ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2186551354916918&set=a.1405719706333424&type=3>

Fyens Stifttidende, 22. september 2018, ”DF: Højtuddannede udlændinge er også et problem”. <https://www.fyens.dk/indland/DF-Hoejtuddannede-udlaendinge-er-ogsaa-et-problem/artikel/3286939>

² Kristeligt Dagblad, 15. november 2016, ”Udenrigsminister åbner for øget indvandring fra Afrika”. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/udenrigsminister-aabner-oeget-indvandring-fra-afrika>

* Lasse Birk Olesen (f. 1987) er virksomhedsstifter, foredragsholder og medstifter af den indvandrings- og integrationspolitiske tænketank Unitos.

i akut nød ofte så ud til at blive ignoreret og overladt til sig selv. Hvis en person blev kørt ned i trafikken, så kunne man ikke forvente, at chaufføren hjalp offeret, og folk omkring ville ofte også ignorere den nødstedte og gå videre. Offeret kunne dog håbe på, at en bekendt kom forbi, eller at familien fik nys om det, så de kunne komme til undsætning.

Vi hører vist aldrig om, at nogen bliver ignoreret af forbipasserende ved et trafikuheld i Danmark. Det er så sandelig imod loven at lade nødstedte ligge uden at hjælpe, men pointen er, at det i Danmark er en forventning, at sammenhængskraften og næstekærligheden rækker længere ud end familien, og det er lovgivningen netop et produkt af.

Vi tager det for givet, at der er tillid mellem naboer, mellem arbejdstager og arbejdsgiver, mellem borgere og institutioner. At man frit kan kritisere det, hvis institutioner eller politikere indimellem svigter tilliden. Det er forventningen i Danmark, at det er sikkert at færdes alene om natten som kvinde. At indviden i høj grad kan finde sin egen vej i livet hvad enten det gælder arbejde, fornøjelse eller kærlighed. At krig i dagens Danmark har noget mytologisk over sig: så fjernt i tid og sted, at det umuligt kan ske her og nu.

Vi tager det alt sammen for givet, men når vi kigger ud over verden, mindes vi om, at det langt fra er en selvfølge. Faktisk er Danmark og den vestlige verden undtagelser fra reglen: I lande udenfor den vestlige kulturelle sfære er der en eller flere af de ovenstående ting, man ikke har.

Hvorfor? For danske liberale er det mest udbredte, men også overfladiske svar: Politik, institutioner og grundlov. Hvis blot andre lande ville indføre de samme regler, så ville de også komme til at nyde den samme sikkerhed og frihed. Og mens det i nogle tilfælde kan bringe landet tættere på at ligne et vestligt samfund, så viser historien også, at det alligevel ikke bliver det samme. Se blot på grundlæggelsen af Liberia med udgangspunkt i den amerikanske forfatning eller USA's forsøg på indførelse af demokrati i Irak.

Eller tag det naturlige eksperiment, som faldet af det britiske koloniimperium efterlod, hvor man havde etableret institutioner og reg-

ler efter britisk forbillede over hele verden: Ville alle disse lande nu fortsat opleve vækst og fremgang som i Storbritannien? For det meste nej. Men lande som Australien, New Zealand, Canada og USA gjorde, og det var de lande, der havde adopteret mere end blot institutioner og regler: De havde også adopteret britisk kultur. Desuden viste kombinationen af britiske institutioner og kinesisk kultur sig også som en stærk platform for fremgang og vækst i Singapore og Hong Kong, mens værdier som ytringsfrihed og individualisme dog også her er undertrykte i forhold til i Vesten.

Alle andre steder, man efterlod britiske institutioner, er der i dag stadig tale om udviklingslande, og mange steder er plaget af fattigdom, korruption og krig, ligesom de var før koloniseringen.

Den liberale position

Kultur ser altså ud til at betyde noget for skabelsen og vedligeholdelsen af liberale samfund med fred, frihed og fremgang, selv hvis man har de bedste institutioner som udgangspunkt. Det betyder, at uddannelsesniveau og arbejdsduelighed ikke alene kan forudsige, om en immigrant vil bidrage positivt til bevarelsen og videreudviklingen af Danmark som et frit og fredeligt land i fremgang, men også den kulturelle afstand, assimilationsvillighed samt antallet af andre immigranter, der kan invitere vedkommende ind i parallelsamfund, har betydning. Denne indsigt betones af visse konservative i Danmarks offentlige debat i dag, mens det mere sjældent hives frem af enkeltstående liberale debattører. Men det er en overfladisk forsimpning af det liberale tankegods, hvis man ignorerer folkelig kultur og kun har øje for regler og institutioner.

Idehistorisk kan det være et resultat af, at der blandt fremtrædende amerikanske libertarianske intellektuelle i det 20. århundrede som Friedman, Nozick og Rothbard foregik en rationalisering og abstraktion af sædvaner, lovgivning og hævdevundne institutioner, som er blevet skabt og formet af mange århundreders partikulær europæisk historie af lokale succeser, katastrofer, konflikter, kulturel konkurrence og livet i det hele taget.

Ytringsfrihed, opdeling af magten, privat

ejendomsret, individualisme, sekularisme, personligt ansvar, dialog. Det er alt sammen resultatet af en beskidt og kaotisk proces, hvor hundredvis af hertugdømmer, kongedømmer og befolkningsgrupper har prøvet sig frem, og de succesfulde eksperimenter langsomt ad flere generationer er blevet kopieret af naboerne.

Og hvor intuitive disse værdier og institutioner end forekommer os, så er blot forståelsen af dem, for end ikke at tale om værdsættelsen af dem, ikke givet af menneskets natur. Et eksempel herpå viste sig under Muhammedkrisen, hvor repræsentanter for muslimske lande krævede, at Jyllands-Posten blev straffet.³ De kunne umuligt begribe, hvorfor Anders Fogh Rasmussen ikke havde magten til at gøre det, når han nu var regeringsleder i landet.

I kontrast til de dominerende rationalistiske tanker i det 20. århundredes amerikanske libertarianisme, så er erkendelsen af kultur eller fællesskab som fundamentet for en politisk enhed – for en stat – blevet udtrykkeligt betonet af de største klassiske liberale navne. I et kapitel omhandlende hvordan en stat kan opstå i naturtilstanden, skrev John Locke fx:

”Siden de, der brød sig om hinanden så meget, at de sluttede sig sammen i samfund, må de formodes at have et vist bekendtskab og venskab sammen og noget tillid til hinanden; de må besidde en større ængstelse for andre end for hinanden...” (Two Treatises on Government, 1823, s. 150, egen oversættelse.)

For at et samfund eller en politisk enhed kan opstå, ser Locke det altså som en forudsætning, at der blandt borgerne er venskab og tillid, og at borgerne skal føle sig tryggede ved hinanden end ved grupper uden for samfundet. Det er svært at forene med fx religiøse enklaver, hvor der ses ned på de vantro i det omgivende samfund, mens parabolfjernsyn fylder dagen med nostalgi fra oprindelseslandets kultur, som man føler sig tættere knyttet til.

Adam Smith beskrev den idealistiske lovgiver, som tror, at lovgivning og politik kan forme mennesker, når det i virkeligheden er lovgivningen, der må tilpasse sig menneskets eksisterende sædvaner og kultur:

”Hvis [henholdsvis folkets og lovgiverens] bevægelsesmomentum mødes og påvirker
3 <http://www.rogerbuch.dk/jpbrev.pdf>

i den samme retning, så vil det menneskelige samfunds spil nemt og harmonisk fortsætte Hvis de er modsatrettede eller forskellige, vil spillet fortsætte på frygtelig vis, og samfundet vil til enhver tid besidde den højeste grad af uorden.» (The Theory of Moral Sentiments, 2005, s. 212, egen oversættelse og fremhævelse.)

Smith erkender her, at den politiske vilje er underlagt noget større og stærkere: At borgerne har deres eget momentum, ja, deres egen kultur, som lovgivningen må tilpasse sig. Til sidst advarer han, at forsøg på at håndhæve lovgivning, som trodser kulturen, resulterer i intet mindre end elendighed og kaos.

Det betyder, at opstår der en stor muslimsk kulturgruppe i Danmark, så kan vi ifølge Smith ikke forvente at være i stand til at håndhæve en lovgivning båret af vestlige værdier som sekularisme, ligestilling mellem kønnene og ytringsfrihed. Fx ser vi allerede, hvordan voldsmandens veto mod religiøse satiretegninger har indskrænket ytringsfriheden i praksis i Europa.

Vores egen Grundtvig, som er en central figur for højskole-Venstre, fremhævede det folkelige fællesskab som fundamentet for samfundet. Fx udgiver Grundtvig i 1810 *Er Nordens Forening ønskelig?* og skriver:

”Naar derfor Lande forenes, som heri ere forskellige, da maa de enten i hver Time staa færdige til Afsked, eller, skulle de sammenvoxe, maa det enes Liv myrdes med dets Tro og Sprog. ... Saameget er altid vist, at reise der sig Aander i Norden, som fortjene at høres paa Fjeld og i Dal, da skal efter Foreningen ei mere som hidtil det Udvortes dæmpe Røsten, men høit skal den lyde og Udlændingen skal nødes til at lytte, istedenfor at smile.” (N. F. S. Grundtvigs Udvalgte Skrifter, 1905, s. 23.)

Ved en forening af nationer og kulturer må den ene parts sprog og religion altså nødvendigvis underlægge sig den dominerende kultur – og ellers må samfundene “staa færdige til Afsked”.

Blandt nyere liberale tænkere findes der også dem, der betoner vigtigheden af kultur og traditioner. F.A. Hayek var kendt for at hylde den spontane økonomiske orden, som skabes evolutionært af det frie marked, og som det er

for kompliceret for noget menneske at forstå. Men århundreders *trial and error* har også givet os kulturelle traditioner, som ifølge Hayek skal respekteres, da det ellers kan få grufulde konsekvenser. Han skriver fx i *The Fatal Conceit*:

”... uden de specifikke traditioner, som jeg har nævnt, kunne civilisationens udvidede orden ikke fortsætte med at eksistere ... og *hvis vi kasserer disse traditioner på baggrund af uigennemtænkte forestillinger ... om hvad det vil sige at være fornuftig, så kommer vi til at fordømme en stor del af menneskeheden til fattigdom og død.*” (The Fatal Conceit, 1988, s. 27, egen oversættelse og fremhævning.)

Man kan argumentere for, at Hayeks visdom bakkes op af moderne forskning i kognitiv bias. Når vi allerede kender til over 100 måder hvorpå, vores hjerner ikke agerer rationelt, når der skal foretages relativt simple beslutninger, hvordan kan vi så forvente, at vi fuldt ud kan gennemskue konsekvenserne af at ændre noget så komplekst som samspillet mellem traditioner, kultur og liberale institutioner?⁴

Dertil kommer nutidige risikostyringsgreber, som alle giver grund til at træde meget forsigtigt frem, når der pilles ved komponenter i komplekse systemer, der er resultatet af mange generationers *trial and error*, som fx befolkningssammensætningen i et land. Især hvis ændringen ikke kan rulles tilbage. To eksempler:

Når der foretages ændringer i komplekse systemer, så er der ting, der bliver berørt, og hvor konsekvensen er kendt. Og så er der de ting, man ved, der bliver berørt, men konsekvensen er ukendt. Og endelig er der ting, der bliver berørt, men man ved ikke, at de vil blive berørt - de såkaldte *unknown unknowns*. Hvem kunne fx have forudsagt, at flygtningebølgen ville føre til kønsopdeling af nytårsfester i tyske byer?⁵ Når disse *unknown unknowns* vokser sig store kan det beskrives som sommerfugleeffek-

ter.

Ændringer i komplekse systemer kan også igangsætte positive feedback loops, dvs. ændringer der er selvforstærkende, hvorfor ændringen bliver meget større end forventet. Det kan fx være en accept af et vist antal immigranter, som senere beder om familiesammenføring, og den større gruppe tilføjer nu stemmer for en lempeligere indvandrerpå politik, hvilket fører til flere immigranter, der igen kan stemme for en lempeligere politik.

Samlet set viser de ovenstående citater, at klassisk liberale tænkere har set lovgivning og institutioner som noget, der nødvendigvis arbejder indenfor rammerne af noget stærkere og mere grundlæggende: En specifik folkelig kultur med traditioner og gensidig tillid.

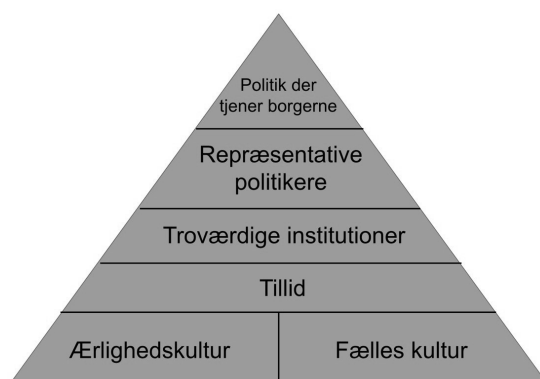
I moderne samfund med millioner af borgere betyder det selvfølgelig ikke, at små enklaver med en væsentlig anderledes kultur ikke kan opstå i fred og fordragelighed. Men de liberale tænkere påpegede vigtigheden af de kulturelle og folkelige forudsætninger for etableringen og vedligeholdelsen af samfund og håndhævelsen af lov, og dermed at det kan have uoverskuelige og potentielt grufulde konsekvenser, hvis enklaverne vokser sig så store, at de dominerende kulturelle og folkelige forudsætninger udfordres.

Forholdet mellem politik, institutioner og kultur kan visualiseres som en pyramide, der består af seks byggeklodser i fem lag:

Hver byggeklods i pyramiden hviler på byggeklodsen nedenunder: Hvis politikerne ikke er repræsentative for borgerne, så vil de oftere vedtage politik, der ikke tjener dem. Hvis der ikke er troværdige institutioner som ytringsfrihed, uafhængige domstole og frie politiske valg, så kan borgerne ikke vælge repræsentative politikere. Hvis borgerne ikke har generel tillid til medborgere, så har de ikke tillid til embedsmændene, der varetager offentlige og private institutioner. Hvis der ikke er en kultur, der opdrager folk til ærlighed, så vil der heller ikke være tillid. Ligeledes viser forskningen, som vi kommer ind på herunder, at borgere i heterogene samfund har mindre tillid end i homogene samfund, hvorfor det også er vigtigt med en fælles kultur.

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cognitive_biases

⁵ The Guardian, 30. december 2017, “Berlin New Year’s Eve party sets up ‘safe zone’ for women”. <https://www.theguardian.com/world/2017/dec/30/berlin-new-years-eve-party-sets-up-safe-zone-for-women>



Ærlighedskultur

I en ærlighedskultur opdrages børn til, at ærlighed er det rigtige, og at det er forkert at lyve.

I kristne kulturer opfordres man til at tilstå sine synder, og er man blevet forulempet opfordres man til at tilgive synderen. Ikke alle kulturer lægger den samme vægt på tilståelse, eller betinger kravet om ærlighed til kun at gælde visse grupper, som fx klanen eller medtroende.

I sin biografi skriver Ayaan Hirsi Ali et brev til sin afdøde bedstemor, der opdrog hende i Somalia:

”Bedstemor, jeg har sammenlignet de vantros moral med den, som du lærte os. ... Du lærte os det gode ved mistanke og mistillid, og islam lærte os at overleve med taqiyah, at foregive at være noget, man ikke er. Du var hård mod mig, da Mahad smed mig i et latrin hul fyldt med ekskrementer, for i dine øjne var tillid, selv til min bror, det samme som dumhed. ’Vær mistænksom’ var dit motto. ... Den vantro insisterer på ærlighed og tillid. Hvor end, du går her, skal du stole på nogen: nogen der styrer flyet, du rejser med, nogen der underviser dit barn, nogen der tager sig af dig, når du er syg, og giver dig mad, som er spiseligt. Og alle steder lever folk op til tilliden.” (Nomad, 2013, s. 89, egen oversættelse.)

Ærlighed og tillid var ikke fremtrædende elementer i Ayaan Hirsi Alis opvækst. Der er nok ikke så mange danskere, der er blevet skældt ud for at have stolet på deres bror. Ali fremhæver desuden begrebet taqiyah, som hun andetsteds har udtalt udgør grundlaget for manipulation udøvet af Det Muslimske Broderskab i vesten,⁶ ligesom Ahmed Akkari i [6](https://www.youtube.com/watch?v=Mmf0zi-6)

sin bog *Min afsked med islamismen* beretter, at det bl.a. var den udbredte brug af at tale med to tunger overfor det omgivende samfund, der fik ham til at forlade det islamiske miljø, ligesom det blev dokumenteret med skjult kamera i TV2's *Moskeerne bag sløret*.

Det er naturligvis svært at bevise en kausal sammenhæng mellem disse forskellige værdisæt og graden af ærlighed i et land, men under alle omstændigheder kommer forskellige studier af ærlighed på tværs af lande frem til sammenlignelige resultater. I et studie blev 2.586 personer fra 23 lande bedt om at slå med en terning, rapportere resultatet, og baseret på rapporten modtage en finansiel belønning.⁷ Deltagerne fra vestlige lande løj gennemsnitligt mindre end deltagere fra øvrige lande. I et andet studie skulle 1.539 deltagere fra 16 lande slå plat eller krone og rapportere, hvad resultatet blev. Hvis de rapporterede plat modtog de en belønning.⁸ Deltagere fra vestlige lande var gennemsnitligt mere ærlige, og forskerne observerede desuden en større ærlighed blandt deltagere fra protestantiske lande. De nationale forskelle var robuste overfor statistisk kontrol for indkomst, uddannelse, mm.

Og som uddybet herunder er ærlighed en grundsten i pyramiden for gode institutioner og god politik.

Fælles kultur

Lande med homogene kulturer og folkeslag er mere stabile og fredelige, for de har minimeret en af de vigtigste kilder til uenighed og konflikt: Forskellighed.

Er USA ikke et eksempel på et stabilt land uden fælles kultur? De store befolkningsgrupper i USA har indtil videre alle haft et fælles kristent og vestligt orienteret udgangspunkt, hvilket fx ses af, at kun 3,3 pct. af amerikanere er muslimer eller tilhører en anden ikke-ju-

4FI6Q

7 Gächter & Schulz, 2016, “Intrinsic Honesty and the Prevalence of Rule Violations across Societies”. http://eprints.nottingham.ac.uk/32492/1/Gaechter-Schulz%20_NottinghamEprints.pdf

8 Jones, 2015, “Honesty and beliefs about honesty in 15 countries”. <https://www.uea.ac.uk/documents/3154295/7054672/Honesty+paper/41fecf09-235e-45c1-afc2-b872ea0ac882>

dæo-kristen religion.⁹ Den amerikanske multikultur indenfor kristne rammer kan altså ikke sammenlignes med det, som Europa er på vej til. De mindre kulturforskelle i USA har dog også betydet intern splittelse på måder, som man ikke har set det i homogene lande som Danmark: Den amerikanske borgerkrig og de evige politiske konflikter om race og diskrimination er blot to eksempler. De seneste år er den holdnings- og værdimæssige afstand mellem det demokratiske og republikanske vælgerkorps steget og steget.¹⁰ En kløft bl.a. skabt af forskellige reaktioner på stigende multikulturalisme, der fik amerikanere, der følte sig marginaliseret og overset pga. det stigende antal udlændinge til at stemme på den siddende præsident, som den anden halvdel af landet ikke kan udstå.

Når multikulturalismens levedygtighed skal hævdes med et eksempel på et stabilt, vel fungerende, frit og demokratisk land med en vis diversitet, så kan Australien også dukke op. Men med en asiatisk gruppe på kun 12% af befolkningen efterlader det jo ingen tvivl om, at det er den britiske kulturgruppe, der stadig er hegemonen. Det viser blot, at nogle kulturer godt kan samleve relativt fredeligt, så længe der ikke kan stilles spørgsmål ved styrkeforholdet, og den mindre gruppe i øvrigt accepterer rammerne sat af den dominerende. Men det siger ikke noget om, hvad der vil ske, i det tilfælde størrelsen af gruppernes indflydelse begynder at nærme sig hinanden og bliver til en konkurrence om magt og privilegier mellem konkurrenter i samme vægtklasse.

For verden er fuld af eksempler på konflikt grundet i kulturel eller etnisk forskellighed: Efter kollapset af den sovjetiske ideologis hegemoni udbrød der over et dusin etniske konflikter i det tidligere USSR's regioner.¹¹ De europæiske kolonimagters indretning af lan-

degrænser i Afrika, Mellemøsten mm. uden hensyntagen til kulturelle, religiøse og etniske skel påpeges ofte som en årsag til konflikterne i regionerne.

I essayet *Domestic Politics and Ethnic Conflict* fra 1993 estimerede David Welsh, at verden siden Anden verdenskrig havde været plaget af ca. 100 krige, hvori 70 pct. af ofrene og flygtningene var blevet udsat for etnisk konflikt.

Men for danskere har krig fået en mytologisk aura: Så fjernt i tid og sted, at de fleste tænker, det umuligt kan opstå igen her på dansk jord. Vi glemmer, at vi i Europa kun skal tilbage til omkring årtusindskiftet for at erindre de makabre religiøst-etniske konflikter i eks-Jugoslavien samt i Nordirland, som ikke er langt fra Danmark geografisk og kulturelt.

Overalt i verden kæmper etniske og kulturelle mindretal for selvbestemmelse. Det er sågar blevet erklæret en menneskerettighed af FN.

Modsat bryder majoritetsgrupper overalt deres hoveder med, hvordan de undgår konflikt i regioner domineret af mindretal. Da Sønderjylland var under tysk/preussisk herredømme i perioden 1864-1920, igangsatte man en fortyskning af området med tysk som eneste sprog i skolen, undervisningens indhold blev erstattet af tysk pensum, navnet Sønderjylland blev forbudt (Nordslesvig var bedre), danske sange blev forbudt, de såkaldte domænegårde blev opkøbt af det preussiske styre for at overdrage dem til tyskere, der blev indført presse-censur, og danskere blev masseudvist, fængslet og frataget deres forældrerettigheder.

I nutidens Kina forsøger man sig ligeledes med en han-ificering af Tibet og Xinjiang-provinsen ved at få store mængder han-kinesere til at emigrere til provinserne, ligesom der angiveligt er foregået tvungne steriliseringer af mindretalskvinder.¹² Begge dele for at etablere kulturel dominans over områderne, så man måske kan undgå væbnet konflikt om selvbestemmelse.

Alle andre steder søger man homogenitet

9 Gallup, 2016, "Five Key Findings on Religion in the U.S." <https://news.gallup.com/poll/200186/five-key-findings-religion.aspx>

10 Pew Research Center, 2014, "Political Polarization in the American Public". <http://www.people-press.org/2014/06/12/political-polarization-in-the-american-public/>

11 https://en.wikipedia.org/wiki/Post-Soviet_conflicts

12 Daily Mail, 29. marts 2008, "Torture, hunger, mobile sterilisation units ... the brutal reality of Tibet 2008". <https://www.dailymail.co.uk/news/article-549310/Torture-hunger-mobile-sterilisation-units---brutal-reality-Tibet-2008.html>

indenfor politiske enheder, fordi det fordrer stabilitet og fred. Vesten har glemt homogenitetens værdi og er ved at kaste det overbord, når der fx udelukkende kigges på immigranternes uddannelsesniveau og ikke tages hensyn til kulturelle, religiøse og etniske forhold i udformningen af udlændingepolitikken.

Tillid

Med en kultur, der fordrer ærlighed, og en fælles kultur, der fordrer fred og stabilitet, er der potentiale for at opbygge tillid.

Baseret på *European Value Survey* og *World Value Survey*, hvor mere end 90.000 mennesker i cirka 100 lande er blevet spurgt, om man kan stole på de fleste mennesker, samt hvilken religion de tilhører, fandt et studie en signifikant positiv sammenhæng mellem det at være protestant eller katolik og at have tillid sammenlignet med muslimer, buddhister, hinduister eller ikke-troende.¹³ Studiet kontrollerede bl.a. for helbred, køn, alder, uddannelse, socialklasse og indkomst.

Og også tillid trives bedst under homogenitet. Harvard-professor Robert Putnam udgav i 2007 sit studie *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century*, der kom frem til, at øget etnisk diversitet i lokalsamfundet er forbundet med generelt lavere tillid. Putnam fremhæver eksemplerne Los Angeles og San Francisco, hvor cirka 30% siger, at de har høj tillid til deres naboer, mens det i mere homogene North og South Dakota er 70-80%, der siger det samme. Og den lavere tillid er vel at mærke ikke kun mellem personer fra forskellige grupper, den blev også observeret mellem personer tilhørende *samme* gruppe.

Derudover opdagede Putnam en såkaldt "skildpaddeeffekt" med markant lavere deltagelse i civilsamfundet i etnisk diverse lokalsamfund, mens flere foretrækker at blive i hjemmet og fx se fjernsyn. Det gav sig bl.a. udslag i mindre tillid til lokale autoriteter og medier, mindre tiltro til at der kan opnås samarbejde til at løse dilemmaer, der kræver kollektiv handling (fx at spare på vandet under en tørke), mindre tilbøjelighed til at give til velgørenhed eller

arbejde som frivillig, færre nære venner samt mindre lykke og livskvalitet.

Det er værd at bemærke, at studiet kontrollerer for uddannelse, velstand, sprog, alder og andre relevante størrelser. Putnam forsøgte endvidere at foretage analysen både med "procent sorte" og "procent immigranter" (primært latinoer og asiater) som den uafhængige variabel og konkluderede, at "procent immigranter" havde den største effekt. Da immigranternes kultur adskiller sig mere fra den dominerende amerikanske kultur end afroamerikansk kultur gør, tyder det på, at jo mere forskellig kulturen er, jo større bliver tabet af tillid.

Putnams studie var et af de første på området, og resultatet provokerede mange. Efterfølgende er der lavet mange lignende studier, hvoraf nogle er kommet frem til andre resultater. Men Kim Sønderkov fra Aarhus Universitet og Peter Dinesen fra Københavns Universitet konkluderer i deres litteraturanalyse:

Med stor forsigtighed mener vi, det er rimeligt at sige, at det primære resultat fra litteraturen er et negativt - om end ikke altid signifikant - forhold mellem etnisk diversitet og social tillid.¹⁴ (egen oversættelse).

Troværdige institutioner

Med en udbredt ærlighedskultur og tillid i befolkningen kan borgerne også have større tillid til private og offentlige institutioner, fordi de rimeligvis forventer mindre korrupsion. Transparency International udgiver årligt et *Corruption Perception Index*.

På et kort over indeksets resultater er det generelt det protestantiske Nordvesteuropa og de tidligere britiske kolonier med britisk kultur, der klarer sig bedst.¹⁵ Østeuropa lider stadig under følgerne af kommunismens normopløsning, mens Spaniens og Italiens centralregeringer ikke nyder stor tillid fra de kulturelt distinkte lokalregioner, der ofte helst

14 Dinesen & Søndergaard, 2018, "Ethnic Diversity and Social Trust. A Critical Review of the Literature and Suggestions for a Research Agenda". https://www.researchgate.net/publication/316059676_Ethnic_Diversity_and_Social_Trust_A_Critical_Review_of_the_Literature_and_Suggestions_for_a_Research_Agenda
15 <https://i.imgur.com/2BqqqY5.png>

vil løsrive sig (Katalonien, Baskerlandet, Sydtyrol, Lombardiet, osv.)

Som forventet efter afsnittet om tillid, så er der ikke mange lande på kortet med lav korruption, som i længere tid også har haft høj etnisk og kulturel/religiøs diversitet. Storbritannien og Frankrig er trods grupper ankommet fra kolonierne i det 20. århundrede stadig domineret af den oprindelige kristne europæiske kultur, men den er begyndt at slå sprækker, som det fx blev set med optøjerne i Frankrig, og det skal vise sig, om hegemonien og den lave korruption bliver bevaret fremad. Singapore og De Forenede Arabiske Emirater er faktisk de to eneste lande med lidt korruption og en stor mængde diversitet, og det er måske sigende, at det også er to lande, hvor man bruger ikke-demokratiske midler og fysisk afstraffelse til at undertrykke krav fra interessegrupper og oprør.

Repræsentative politikere

Med troværdige institutioner, herunder fair og fri stemmeafgivning til lokalbestyrelser og nationale parlamenter, kan borgerne vælge de politikere, de mener, repræsenterer dem bedst.

De politiske partier i Danmark har traditionelt været klasseopdelt. Oprindeligt gårdejerne i Venstre, godsejerne i Højre, husmændene i Det Radikale Venstre, og arbejderne i Socialdemokratiet. I dag repræsenterer højrefløjen typisk selvstændige og virksomhedsejere og funktionærer, venstrefløjen repræsenterer arbejdere, offentligt ansatte og overførselsmodtagere, og Det Radikale Venstre akademikere og journalister. Denne opdeling kan ændre sig med multikulturalismens vækst.

Fra USA kender vi fx, at det er stort set umuligt for en hvid at blive valgt i et distrikt domineret af sorte. Og stemmer fra hvide, hispanics og asiater var fx meget splittede til det seneste guvernørvalg i Californien.¹⁶

Det ville være interessant at se, i hvor høj grad etniske minoriteter i Danmark også stemmer på "egne" kandidater, men det er ikke lykkes at finde tal for det. Det er dog alment kendt, at fx Wallait Khan hentede mange pakistanske stemmer, og Heidi Wang hentede mange kinesiske stemmer, da de stillede op for venstre

¹⁶ <https://i.imgur.com/1GiC6ey.png>

til borgerrepræsentationen i København.¹⁷ Og med den stigende multikulturalisme kan vi forvente, at kandidater og partier i fremtiden i højere grad vil markere sig som kæmpende for kulturelle og etniske særinteresser.

Er det anderledes end repræsentation baseret på klasseinteresser, som vi har haft indtil nu? Ja, det er mere opsplittende af to grunde.

For det første er klassetilhørsforhold mere dynamisk. Måske er du virksomhedsejer nu, men har tidligere været arbejdstager, og du kender derfor modpartens perspektiv. Og måske er din datter akademiker, og din bror på overførselsindkomst, og du hører om deres liv, hver gang I ses.

For det andet er klasserne i højere grad afhængige af hinanden. Hverken arbejdstagere eller arbejdsgivere kunne fungere uden hinanden. Og akademikeren er afhængig af fødevarer- og industrivirksomhederne for at klare sig, osv.

Etnisk og kulturelt tilhørsforhold er derimod mere statisk. Folk gifter sig primært indenfor egen religion og kultur, så få får børn med et andet tilhørsforhold og kommer i det hele taget sjældnere i kontakt med folk uden for deres egen religiøse eller etniske "bobbel".

Desuden er etniske og kulturelle grupper i mindre grad afhængige af hinanden. Det kan godt være, at din kollega tilhører en anden kulturgruppe end dig selv, men det er også nemt at forestille sig den samme funktion varetaget af en fra din egen gruppe. De andre kulturgrupper ses altså ikke som nødvendige, mens de andre samfundsklasser per definition lever på hinandens nåde, da de er resultatet af arbejdsdeling og specialisering.

Med politikere valgt på baggrund af kultur og etnicitet i stedet for klasse kan vi se frem til et endnu mere splittet Folketing med mindre forståelse mellem parterne, færre brede forlig og en større grad af snæver interessevaretagelse på bekostning af resten. (De første skridt i denne retning ser vi allerede med den voksende popularitet af nationalsindede partier hen-

¹⁷ Ekstra-Bladet, 20. september 2016, "Kupforsøg i Venstre: Vil slagte partiets danske-dronning". <https://ekstrabladet.dk/nyheder/politik/danskpolitik/kupforsoeg-i-venstre-vil-slagte-partiets-danske-dronning/6293459>

over Europa samt tilløb til dedikerede immigrantpartier.)¹⁸

Mistilliden til de andre grupper som stemmer imod en vil vokse, og det kan med selvforstærkende effekt øge antallet, der stemmer på kandidater fra egen gruppe, resulterende i en situation som den vi så i det i det amerikanske valgresultat nævnt ovenfor. Frustrationen hos de tabende parter i politiske valg vil blive endnu større, og man har ofte set grupper søge indflydelse udenom valgsystemet gennem demonstrationer, blokader og krav om øget lokal politisk autonomi og ultimativt løsrivelse under truslen om voldelig konflikt som fx i Sudan, Libanon, eks-Jugoslavien, Spanien og Nordirland.

Politik der tjener borgerne

Med repræsentative politikere og vælgersegmenter, som kan identificere sig med hinanden, forstå hinanden og er afhængige af hinanden, er der bedre mulighed for at den vedtagne politik har øje for samfundet som helhed og ikke tjener bestemte interessegrupper på bekostning af andre.

Den gensidige forståelse mellem politikere og vælgere og mellem forskellige vælgersegmenter har også været argumentet for vedligeholdelsen af det kommunale selvstyre. Kravene til folkeskole og ældrepleje i Tønder Kommune er ikke de samme som i København, og ved en opdeling af leveringen af disse goder i lokale egnsdele skræddersys løsningerne ikke blot til de lokale behov, men borgerne har også en større tillid til, at politikere, som taler med samme dialekt, handler de samme steder, spiser de samme egnsretter, har børn i de samme skoler og deltager i de samme byfester og kulturelle arrangementer – kort sagt ligner dem selv – også har de samme interesser som dem selv. Konflikter mellem nord og syd, øst og vest, land og by er med kommunalt selvstyre blevet holdt på et minimum.

Det var også den centrale indsigt bag etableringen af det kantonale selvstyre i Schweiz, hvor man erkendte, at sammenblandingen af tyske, italienske og franske befolkningsgrupper var for sprængfarlig en cocktail til at huse det under én samlet politisk enhed. Med opdelingen i kantoner sikrede man sig mod snæver interessegruppolitik og konflikt.

Den gamle visdom bag disse politiske enheder baseret på kulturelle tilhørsforhold er tilsyneladende gået tabt.

I forlængelse af det kunne man argumentere for oprettelsen af en selvstyrende muslimsk region, men det er næppe realistisk, at danskerne fredeligt vil afgive dansk jord til sådan et projekt, og med et blik udover verden og de konflikter, som muslimske lande er involveret i, virker det uattraktivt med et muslimsk styre som nabo. Dertil bør man bekymre sig om den opmuntrende signalværdi det ville sende til verdens islamister, hvis det lykkedes at etablere muslimsk styre på europæisk territorium.

Nej, valget synes at stå mellem monokultur eller multikultur indenfor den eksisterende stat. Og med tanke på, at den multikulturalisme, som Danmark er på vej til,¹⁹ har en langt større kulturel afstand mellem grupperne, end det vi kender fra de danske egnsdele eller de schweiziske befolkningsgrupper, kan det også forventes, at konfliktpotentialer ved multikulturalismen er større. Og det er da også det, erfaringerne fra lande som Libanon, Sudan og eks-Jugoslavien fortæller os, mens fx optøjerne i Frankrig og bilafbrændingerne i Sverige peger på, at Vesteuropa kan bevæge sig i samme retning.²⁰ Ja, i Frankrig taler både chefen for efterretningstjenesten og den netop afgåede socialistiske indenrigsminister allerede om en muligt kommende borgerkrig.²¹

19 Pew Research Center, 2017, "Europe's Growing Muslim Population". <http://www.pewforum.org/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>

20 TV2.dk, 14. august 2018, "Svensk statsminister om bilbrande: - Koordineret som en militær operation". <http://nyheder.tv2.dk/udland/2018-08-14-svensk-statsminister-om-bilbrande-koordineret-som-en-militaer-operation>

21 Daily Mail, 12. juli 2016, "France is 'on the verge of a civil war' which could be sparked by a mass sexual assault on women by migrants, intelligence chief warns". <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3685561/France-verge-civil-war-sparked-mass-sexual-assault-women-migrants-intelligence-chief-warns.html>

Afslutning

Liberal politik og troværdige liberale institutioner som ytringsfrihed og demokratiske valg blev ikke bygget i fri luft, og de kan heller ikke vedligeholdes i fri luft. De er byggeklokker i en pyramide, hvis grundsten er en konkret befolkning og en fælles kultur, som lærer dens børn, at ærlighed er en af de vigtigste og helligste værdier, og hvor de forskellige vælgersegmenter ligner hinanden, og er så afhængige af hinanden at de kan identificere fælles mål og ikke forfalder til snæver interessegruppevaretagelse på bekostning af andre. De er resultatet af tusind års evolutionær udformning af traditioner, sædvaner, institutioner og gensidig tillid, og de kan ikke stå frit, hvis fundamentet rives væk.

Det er en indsigt, som blev betonet af de vigtigste liberale tænkere, selv om den i dag ofte bliver glemt. Det er på tide at finde den frem igen. Det gælder den langsigtede levedygtighed af Danmark og Vesten og de idealer, som vi er bannerførere for: Individets selvbestemmelse, religiøs tolerance, privat ejendomsret og ytringsfrihed.

De konkrete tab af frihed, som vi har lidt over de sidste par årtier, bekræfter ovenstående. Nogle eksempler: Vores telekommunikation overvåges som aldrig før som en reaktion på terrortruslen. Den religiøse frihed er truet, når synagoger i Danmark skal bevæbnes af vagter med automatgevær. Man må ikke længere til-dække sit ansigt på gaden som en reaktion på islams udbredelse. Forsamlingsfriheden er terrortruet og derfor skal der stilles store betonklodser op på gader og stræder. Kvinder kan ikke længere trygt deltage i festlige begivenheder til store åbne arrangementer, men benytter sig i stigende grad af områder, hvor adgang er forbudt for mænd. Det finansielle system underlægges stadig hårdere og hårdere regulering bl.a. for at modvirke finansiering af terrorvirksomhed. Og ikke mindst er friheden til at kritisere religion blevet kraftigt indskrænket i kølvandet på muhammedkrisen, for træder

man over en usynlig grænse, så ringer en hellig kriger en dag på døren.

Hvor mange flere friheder vil vi miste?

- Gavin Mortimer, 17. oktober 2018 i The Spectator, "France is fracturing but Macron remains in denial". <https://blogs.spectator.co.uk/2018/10/france-is-fracturing-but-macron-remains-in-denial/>

Indvandringens omkostninger

Thomas Gress

De danske myndigheder har historisk undervurderet omfanget af indvandring, især fra den ikke-vestlige verden. Netop udlændinge med ikke-vestlig oprindelse har vist sig, i gennemsnittet, at have vanskeligere ved at indrette sig i det danske samfund. Både med hensyn til beskæftigelse, men også med hensyn til kriminalitet. I takt med at Finansministeriets datagrundlag forbedres, opnår vi også mere nøjagtige opgørelser af hvad alt dette betyder for de offentlige finanser – en vigtig del af debatten omkring indvandringens fordele og ulemper. Denne artikel gennemgår kort de væsentligste metodeændringer, giver en kort introduktion til opgørelsen af nettobidraget i Danmark og kommer med nogle bemærkninger til områder, hvor der er risiko for væsentlige fejlskøn fra ministeriets side, især hvad angår de langsigtede fremskrivninger.

De danske myndigheder har historisk undervurderet omfanget af indvandring, især fra den ikke-vestlige verden. Netop udlændinge med ikke-vestlig oprindelse har vist sig, i gennemsnittet, at have vanskeligere ved at indrette sig i det danske samfund. Både med hensyn til beskæftigelse, men også med hensyn til kriminalitet. I takt med at Finansministeriets datagrundlag forbedres, opnår vi også mere nøjagtige opgørelser af, hvad alt dette betyder for de offentlige finanser – en vigtig del af debatten omkring indvandringens fordele og ulemper.

Denne artikel gennemgår kort de væsentligste metodeændringer, giver en kort introduktion til opgørelsen af nettobidraget i Danmark og kommer med nogle bemærkninger til områder, hvor der er risiko for væsentlige fejlskøn fra ministeriets side, især hvad angår de langsigtede fremskrivninger.

I april 2017 kom den længe ventede rapport fra Finansministeriet om indvandreres og efterkommeres nettobidrag til de offentlige finanser, der viste at de ikke-vestlige indvandre- re og efterkommere nettobidrag i 2014 var på

minus 33 milliarder kr.

Tidligere undersøgelser fandt, at indvandrere og efterkommere fra de ikke-vestlige lande eller mindre udviklede lande havde et negativt nettobidrag på 16,6 mia. kr. (Rockwool, 2014) eller 16 mia. (CEPOS, 2011). Imidlertid fandt Finansministeriet i en rapport fra 2017, at nettobidraget snarere var i størrelsesorden -33 mia. kr. i 2014 (senest tilgængelige data). Det var altså året inden de store migrantstrømme, der vandrede ned igennem Europa, ankom til Danmark og dermed også et år inden de begyndte at trække på det danske asylsystem. Senere rapporter afslørede, at tallet for 2015 var -36 mia. (Finansministeriet, 2018), mens den i 2016 lå på -35 mia. (Finansministeriet, 2019). Samtidig har Finansministeriet givet et bud på de enkelte herkomstgruppers relative bidrag til de offentlige finanser i form af en fremskrivning af udlændinge og efterkommeres nettobidrag for hvert år helt frem til 2100.

Dermed opstår spørgsmålet: Hvordan det kunne være muligt med så store udsving inden for så kort et tidsrum? En umiddelbar sammenligning af tallene for nettobidraget år for år

skal altid tages med forbehold, idet Finansministeriet løbende justerer og tilpasser metoden bag opgørelsen i takt med, at antagelser drøftes og forbedres. Datagrundlaget for rapporten omfatter så mange forskellige kilder, at hver enkelt udgifts- eller indtægtsområde kunne, i sig selv udgøre et selvstændigt forskningsområde – fx udlændinges træk på udgifter til undervisning eller sammes indirekte skattebetalinger. Finansministeriet bliver løbende klogere på, hvordan data mest hensigtsmæssigt anvendes til opgørelsen. Samtidig forbedres ministeriets datagrundlag løbende, hvilket giver mulighed for at belyse, hvem der benytter hvilken ydelse.

Det fører så til et nyt spørgsmål: Hvis man ved så hyppige tilpasninger kan påvirke slutresultatet så betydeligt, hvor sikre kan vi vide os, at Finansministeriets langsigtede fremskrivninger er rigtige?

Ofte vil man fra optimister høre, at muligvis er indvandringen fra de ikke-vestlige lande en dyr affære på kort sigt, men at den langsigtede prognose er mere positiv. Imidlertid peger meget af evidensen på, at dette ikke er tilfældet.

Velfærdsstaten, data og nettobidraget

Danmark er blandt de lande, hvor man har de bedste forudsætninger for at vurdere, hvem der benytter sig af hvilke offentlige ydelser – herunder i hvilket omfang – hvad enten der er tale om uddannelses-, sundheds- eller øvrige velfærdsydelser.

Dermed er det muligt at beregne trækket på det offentlige forbrug for samtlige indbyggere, ikke kun ved at opgøre direkte offentlige indtægter og udgifter, herunder personskatter og overførselsindkomster betalt og modtaget af den enkelte, men også det offentlige forbrug, dvs. offentlige tjenesteydelser. Omfordelingen består altså ikke kun i, hvem der betaler skat eller modtager overførselsindkomst, men også i at nogle benytter de offentlige tjenesteydelser mere end andre. Kvinder er oftere syge end mænd og benytter sundhedsvæsenet mere, ligesom ældre benytter det oftere end unge. Dermed foregår den økonomiske omfordeling ikke kun fra dem i arbejde til dem på overførselsindkomst, men også fra de raske til syge.

Når et givent datagrundlag egner sig til fordeling af udgifter eller indtægter på individer,

hedder det at udgifts- eller indtægtsområdet er *individualiserbart*, og dermed kan man for hver enkel indbygger i Danmark nærme sig et rimeligt skøn for, hvor meget vedkommende betaler i forskellige skatter og afgifter, og hvor meget vedkommende modtager i offentlig overførselsindkomst og hvor meget vedkommende trækker på det offentlige forbrug. I takt med, at datagrundlaget forbedres og myndighederne stiller administrative data til rådighed, bliver det muligt for Finansministeriets økonomer at individualisere større andele af det offentlige forbrug.

For visse udgiftsområder giver det ikke mening at individualisere udgifterne, da der er tale om et klassisk, ikke-eksklusiv offentligt gode, såkaldt ”kollektivt offentligt forbrug”. Kollektivt offentligt forbrug omfatter udgifter til forsvar, centraladministrationen, vedligehold af veje, mv., og individualiseres ikke (med undtagelse af retsvæsen og udgifter til asylområdet¹). I stedet fordeles udgiften hertil ligeligt på alle indbyggere, unge som gamle, beskæftigede som ledige, danskere som udlændinge.

I tidligere rapporter var udgifter til retsvæsen, beskæftigelsesindsats (fx sagsbehandlere i jobcentre mv.) samt udgifter til asyl fordelt ligeligt med samme beløb på hele befolkningen. I Finansministeriets nye opgørelser er udgifter til retsvæsen derimod fordelt skønmæssigt ud fra registeroplysninger om indsættelser i fængsler, domsafsigelser mv.². Udgifter til beskæftigelsesindsats er fordelt på de borgere (dagpenge og kontanthjælpsmodtagere), der reelt trækker på de pågældende ydelser/medarbejdere. Endelig er der med hensyn til

1 Individualisering af udgifterne til asyl giver en udfordring i og med, at asylansøgere netop ikke har et dansk personnummer, idet de ikke er meddelt ophold. Først når der meddeles ophold, tildeles individer personnumre. Når en person er meddelt asyl fremgår ligeledes ingen oplysninger om, hvor lang tid vedkommende har været i asylsystemet.

2 Metoden tog udgangspunkt i Rockwool Fondens tekniske rapport om opgørelsen af de offentlige udgifter til kriminalitet. Det er vigtigt her at understrege, at de offentlige udgifter til kriminalitet på ingen måde afspejler de fulde omkostninger, idet disse oftest bæres af den enkelte og dennes forsikringsselskab frem for skatteyderne.

asyludgifter beregnet en skønsmæssig enhedsudgift, som er pålagt personer, der fik asyl i dataåret. Forskelle i fordelingsnøgler på disse tre områder bidrager samlet til at forklare 3,0 mia. kr. af forskellen på Finansministeriets og Rockwoolfondens opgørelser i 2017. Hertil kommer de betydelige udgifter til tjenestemandspensioner, hvor man før behandlede disse pensioner på samme måde som overførselsindkomster (fx kontanthjælp eller folkepension). Finansministeriet fordeler nu i stedet tjenstemands-pensionerne fladt ud på befolkningen, da der reelt er tale om (udskudt) aflønning af offentligt ansatte, og derfor behandles udbetalinger af tjenestemandspension på samme måde som offentlige lønudgifter, der ikke kan individualiseres.

Man opdeler den enkeltes bidrag i form af indtægter til den offentlige sektor i to dele: direkte og indirekte skatter. Personskatter, fx indkomstskat, opkræves direkte. Moms, diverse afgifter, selskabsskat mv. opkræves indirekte. Dermed kendes kun de samlede indtægter fra disse indirekte skatter, men det vides ikke hvem, der reelt betaler skatten. For at komme uden om denne udfordring anvendes fordelingsnøgler, hvor de fleste afgiftsbetalinger antages at være proportionale med den enkeltes disponible indkomst, dvs. nettoindkomsten efter personskatterne er betalte. For vægtafgiften og registreringsafgiften betalt af husholdninger anvendes Finansministeriets modeller til beregning af fordelingsvirkninger ved ændringer i disse afgifter, hvormed man tager højde for, at herkomstgrupper har forskellige transportvaner.

I tidligere undersøgelser (se fx ovenfor) antog man, at såvel selskabsskatten som pensionsafkastskatten betales ligeligt af alle voksne over 16 år. I opdateringen til 2017 valgte Finansministeriet at lade den enkeltes forholdsmæssige andel af selskabsskatten være proportional med lønindkomsten, i overensstemmelse med økonomisk teori om samspillet mellem kapitalafkast og lønindkomst, samt lade den forholdsmæssige andel af PAL-skatten være proportional med individets pensionsformue³. Disse ændringer bidrog isoleret set til, at

³ Data om pensionsformuernes størrelse blev først tilgængelig i 2016.

nettobidraget fra ikke-vestlige udlændinge forværres med 3,4 mia. i 2017.

Nettobidraget

Som forrige afsnit afslørede, så kan ændrede antagelser og et forbedret datagrundlag medføre væsentlige forskydninger i, hvem der står for hvilken udgift og, hvem der betaler hvilke skatter.

Ved at lægge disse mange modsatrettede bidrag til de offentlige finanser sammen når vi frem til det såkaldte *nettobidrag*. Typisk ses der på nettobidraget i et enkelt år, hvormed der vil være tale om en beregning, der ikke er rensset for midlertidige effekter, såsom konjunktursituationen eller det faktum, at en given befolkningsgruppes demografiske profil ændrer sig fra år til år.

Fordi nettobidraget kan beregnes for alle indbyggere, bliver det muligt at opgøre det gennemsnitlige nettobidrag i et uendeligt antal kombinationer på køn, alder og herkomst, men også efter eksempelvis opholdsgrundlag, oprindelsesland og opholdstid. Figur 1 illustrerer det gennemsnitlige nettobidrag for hver enkelt aldersgruppe (1-års intervaller) for samtlige indbyggere i Danmark opdelt på herkomst i 2015^{4,5}, figur 1.

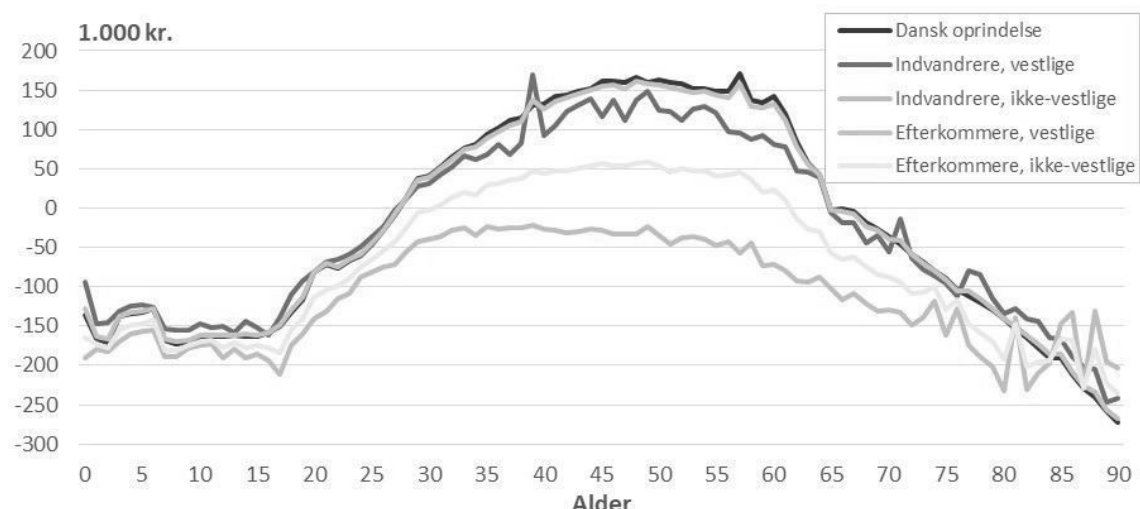
For danskere og indvandrere kendes det gennemsnitlige nettobidrag for alle alderstrin. For efterkommere er aldersprofil forlænget, idet de fleste efterkommere endnu er under 30 år, og derfor er det umuligt at opgøre det gennemsnitlige bidrag for ældre årgange med den fornødne sikkerhed. Derfor beregner Finansministeriet i stedet en syntetisk aldersprofil⁶.

Figuren viser, at i *gennemsnittet* er det kun

4 Finansministeriet, 2018:1.
5 Herkomst er en kategorivariabel med fem mulige værdier: dansker, indvandrer fra et vestligt land, indvandrer fra et ikke-vestligt land, efterkommer fra et vestligt land, eller efterkommer fra et ikke-vestligt land.

6 Den syntetiske aldersprofil beregnes ved at antage, at efterkommeres nettobidrag svarer til et vægtet gennemsnit af nettobidraget for indvandre-re og danskere. For efterkommere fra vestlige lande anvendes vægtene 90 pct. dansk, 10 pct. vestlig indvandrer, mens den for efterkommere fra ikke-vestlige lande antages at være 60 pct. dansk, 40 pct. ikke-vestlig indvandrer.

Figur 1. Nettobidrag for udvalgte grupper over livsforløbet



danskere og indvandrere med vestlig oprindelse, som bidrager positivt til de offentlige finanser, og i fremtiden ventes efterkommere fra vestlige lande også at bidrage positivt. For indvandrere med ikke-vestlig oprindelse er det gennemsnitlige nettobidrag for alle aldersgrupper negativt, og mens den gennemsnitlige ikke-vestlig efterkommer ventes at bidrage positivt under en stor del af arbejdslivet, er bidraget for lille til, at ikke-vestlige efterkommere bidrager positivt set over et livsforløb.

De forskellige herkomstgrupperes gennemsnitlige bidrag dækker imidlertid over en stor variation i bidraget inden for hver enkelt alderstrin. Endvidere er det ikke på forhånd givet, at unge indvandrere vil have samme gennemsnitlige nettobidrag som ældre aldersgrupper, enten fordi sammensætningen på baggrund af oprindelse af anderledes, fordi de har boet i Danmark som unge (og derfor har haft lettere vil at integrere sig), fordi de har boet Danmark i flere år end ældre indvandrere, fordi de har haft mulighed for at tage danske uddannelser, eller fordi de oftere har fået tildelt opholdstilladelse på et andet grundlag.

Bruger offentlige ansatte flere kræfter på udlændinge?

Selvom Danmark er det land i verden med det mest omfattende registerdata, og dermed har de bedste forudsætninger for præcist at opgøre omfanget af de individuelle borgeres

træk på de offentlige ydelser, udstår en række udfordringer.

For det første afspejler de opgjorte registerdata i mange tilfælde kun et *aktivitetsomfang*. Aktivitetsomfanget indebærer en vis enhedsomkostning (således forskellige aktiviteter koster et fast beløb pr. år). Dette kan føre til, at man i visse tilfælde underestimerer det sande ressourcetræk, en given person har. Eksempelvis ved et kirurgisk indgreb, hvor taksten for indgrebet er fastsat centralt. Hvis indgrebet ender med at være ekstra ressourcetræende i forhold til gennemsnittet, vil patienten fremstå med et for positivt nettobidrag, og andre patienter, der var mindre ressourcetræende, vil fremstå med et for negativt nettobidrag.

Så længe at det er tilfældigt, hvem der har et forholdsmæssigt større træk på de offentlige ansattes tid, behøver sådanne fejl ikke føre til ændrede konklusioner (alt afhængig af, hvad man ønsker at konkludere). Imidlertid peger meget på, at eksempelvis efterkommere fra Mellemøstlige lande er mere tidskrævende for de offentlige ansatte at have med at gøre end børn af dansk eller vestlig oprindelse. Et påbud til lærerne om at registrere det relative tidsforbrug ville udgøre urimeligt bureaukratisk belastning, men spørgeskemaundersøgelser vil måske kunne afsløre, hvorvidt tesen om ikke-vestlige efterkommeres relative merbelastning opleves blandt offentlige ansatte.

For at undersøge, hvorvidt tesen har noget

på sig, har jeg for året 2017 hentet tal for de gennemsnitlige kommunale undervisningsudgifter pr. 6-16 årige, opgjort for hver enkel kommune, og sammenholdt disse med andelen af ikke-vestlige udlændinge blandt 6-16 årige inden for samme kommune. Der findes en umiddelbar positiv korrelation, som kunne tyde på, at flere udlændinge hænger sammen med højere gennemsnitlige undervisningsudgifter for de enkelte kommuner, figur 2. Dette bør imidlertid betinges på en masse andre væsentlige forhold, herunder at store kommuner ofte vil have lavere gennemsnitlige udgifter til børn og unge, idet de arbejder med langt større kapacitetsudnyttelse end mindre kommuner.

Der kan med andre ord ikke konkluderes noget entydigt på baggrund af figur 2, men alene det faktum, at der på tværs af kommuner er en stor spredning i de offentlige udgifter til undervisning pr. 6-16 årig tyder på, at i fremtidige rapporter kunne Finansministeriet kalibrere de individualiserede udgifter for en given kommune til kommunens faktisk udgifter til samme område, og dermed tage højde for, at enhedsudgifterne til den samme aktivitet kan være forskellig på tværs af kommune.

Hvad bringer fremtiden?

I april 2018 udkom Finansministeriet med

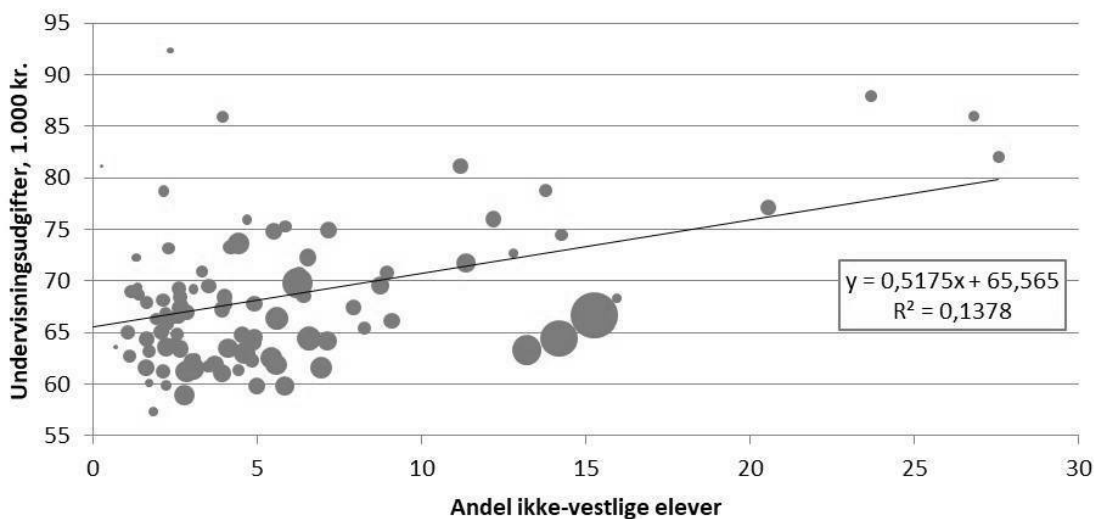
sin første fremskrivning af indvandrere og efterkommeres nettobidrag. Fremskrivningen viste, at man ventede et gennemsnitligt negativt nettobidrag på -33 mia. kr. årligt frem mod 2100. Vestlige udlændinges nettobidrag ville udgøre et positivt nettobidrag på 15 mia. kr. årligt.

Det negative tal for de ikke-vestlige dækker over to modsatrettede tendenser. Den første var, at ikke-vestlige indvandrere i takt med, at de aldres, i højere grad vil gå fra at være erhvervsaktive til at være på folkepension. Den modsatrettede tendens var, at de mange efterkommere, der i dag stadig er under uddannelse og for unge til at være erhvervsaktive, i højere grad vil være i beskæftigelse og dermed også i højere grad vil udgøre et positivt nettobidrag.

Hvilke antagelser dækker fremskrivningen over?

Finansministeriet benytter sig af en konceptuelt enkel fremskrivningsmetodologi. For hvert alderstrin i befolkningen (100 i alt), er der to køn og fem herkomstgrupper (danskere, vestlige samt ikke-vestlige indvandrede og efterkommere). Herudover er der også 39 socioøkonomiske grupper, herunder beskæftigede, ledige, førtidspensionister, folkepensionister, barselsdagpengemodtagere,

Figur 2. Korrelation mellem undervisningsudgifter og andel af ikke-vestlige elever



sygedagpengemodtagere, mv. I princippet vil dette give anledning til 39.000 uafhængige befolkningsgrupper, men i mange tilfælde slås grupperne sammen (fx er det stort set alle, uanset køn og herkomst på folkepension, når de er over en vis alder).

Finansministeriet benytter en eksogen befolkningsfremskrivning, hvor størrelsen af hvert alders-, køns- og herkomstgruppe er givet. I fremskrivningen af udlændinges nettobidrag frem mod 2100 benyttes den aktuelle socioøkonomiske bestandsfordeling inden for hver alders-, køn- og herkomstgruppe. Med andre ord antages sandsynligheden for, at en 35-årig ikke-vestlig kvinde er i beskæftigelse at være det samme i 2018 som i 2100. Herefter foretages korrektioner, der afspejler de skønnede virkninger af indførte reformer foruden et stigende uddannelsesniveau, konjunkturnormalisering og forhøjelse af tilbagetrækningsalderen. De aktuelle forskelle i beskæftigelsesfrekvenserne (og således også andre frekvenser) mellem danskere, indvandrere og efterkommere fastholdes således fremover.

For hver alders-, køns- og herkomst- og socioøkonomiske gruppe kendes de gennemsnitlige offentlige udgifter og indtægter. En given kombination af alder, køn, herkomst og socioøkonomiske baggrund kaldes herefter en "befolkningsgruppe". I og med at bestandene for befolkningsgrupperne kendes i alle år, kan nettobidraget fremskrives for alle år. For at denne opgørelse ikke påvirker Finansministeriets officielle makroøkonomiske fremskrivning, fastholdes den forventede udvikling i den primære offentlige saldo ved at skalere de enkelte befolkningsgruppers nettobidrag. Dermed fastholdes de relative forskelle, og omfordelingen fra danskere til ikke-vestlige tydeliggøres uden, at forventningen til den primære saldос udvikling skal tilpasses.

Den mest rimelige fremskrivning af de offentlige udgifter vil oftest være, at de gennemsnitlige udgifter pr. indbygger udvikler sig fladt (i faste priser). I denne fremskrivning ligger formentlig en implicit antagelse om, at de offentlige udgifter pr. indbygger udvikler sig noget langsommere end normalt, men svaret herpå kan ikke direkte udledes af Finansministeriets rapport.

Konklusion

De danske myndigheder har historisk undervurderet omfanget af indvandring, især fra den ikke-vestlige verden. Ifølge folketællingen for 2019 var der 19,3 pct. flere ikke-vestlige indvandrere og 5 pct. flere ikke-vestlige efterkommere i 2019 end hvad man i 2013 fremskrev. Fx gik syrere fra at udgøre 1,3 pct. blot af samtlige ikke-vestlige indvandrere i 2013 til over 10 pct. i 2019.

Der er desuden stor forskel på nettobidraget på tværs af oprindelseslande og opholdsgrundlag. Udlændinge fra Mellemøsten og Afrika har ofte et betydeligt negativt nettobidrag, mens udlændinge fra Europa, Fjernøsten, Sydasien og Nordamerika i højere grad har et positivt nettobidrag. Derfor må antagelser om fastholdte indtægter og udgifter for ikke-vestlige indvandrere ikke blot korrigeres for ændringer i alders- og kønsbetingede socioøkonomiske bestandsfrekvenser. Antagelserne skal også korrigeres for ændringer i sammensætningen af ikke-vestlige indvandrere. Hertil kommer ovennævnte ubesvarede spørgsmål: Hvor meget rykker Finansministeriets antagelse om uændret primær offentlig saldo ved de forventede fremtidige gennemsnitlige offentlige indtægter og udgifter pr. indbygger – og er denne antagelse rimelig?

Den store heterogenitet inden for gruppen af ikke-vestlige indvandrere betyder, at enhver fremskrivning af nettobidraget for denne herkomstgruppe vil være følsom over for forskydninger i gruppens etniske og socioøkonomiske sammensætning. Det ville derfor være interessant at få en udførlig opgørelse af sammenhængen mellem nettobidrag og oprindelsesland, opholdsgrundlag samt opholdstid. Typisk ville man vente, at udlændinge i takt med, at de opholder sig længere i Danmark, tilegner sig bedre sprogkundskaber og dermed også bedre muligheder for at tjene en bedre løn. På samme måde ville man vente, at udlændinge, der tildeles ophold i erhvervsøjemed alt andet lige både er mere produktive og har et større arbejdsudbud. Slutteligt kunne det være interessant at få afdækket, i hvor høj grad oprindelseslandet, der kan tjene som en proxy-variabel for medbragt kultur spiller sammen med nettobidraget, når man betinger på opholds-

grundlag samt opholdstid.

Spørgsmålet er imidlertid, om Finansministeriet har ressourcerne eller ønske om at gå så udførligt til værks på dette område, givet ministeriets mange prioriteter.

I 2016 udkom der i Norge en noget mere omfattende 200-siders udredning om indvandringens konsekvenser i Norge⁷. Her favnede rapporten noget bredere ved at inddrage overvejelser omkring den demografiske udvikling, de samfundsøkonomiske og finanspolitiske konsekvenser, viden omkring udviklingen for integration og assimilation af udlændinge, mv.. Udvalget bag udredningen nød godt af et større sekretariat, foruden samarbejde med anerkendte forskere.

Mens denne artikel udelukkende beskæftiger sig med de finanspolitiske dimensioner ved indvandringen, er der også andre dimensioner, der er vigtige. Fx hvad den samlede samfundsøkonomiske effekt af indvandringen er, herunder på BNP, men også evt. fordelingseffekter gennem effekter på løndannelsen, effekter på lokale boligmarkeder, mv.

Ud over de samfundsøkonomiske aspekter rejser der sig endvidere spørgsmål om kulturelle betragtninger – hvis kultur opfattes som de uskrevne regler og normer, som hver generation overleverer til den næste, da vil to parallelkulturer nødvendigvis indebære to parallelle regelsæt. Dette vil give anledning til kulturelle sammenstød, når to forskellige forventninger til passende adfærd mødes.

Disse mange væsentlige spørgsmål kunne besvares udførligt ved, at en kommende borgerlig regering nedsætter en kommission til en gennemgående udredning. En sådan kommission kunne sammenflette samfundsvidenskabelige og finanspolitiske overvejelser, herunder inddrage evidens omkring adfærdsligheder og –forskelle danskere og udlændinge imellem, belyse heterogeniteten i blandt udlændinge og dermed skabe et empirisk grundlag for den indvandringsdebat, der med sikkerhed fortsætter de kommende år.

Hermed er opfordringen givet videre.

⁷ <https://www.regjeringen.no/contentassets/c072f7f37da747539d2a0b0fef22957f/no/pdfs/nou201720170002000dddpdfs.pdf>

”Lov om ændring af ”som” til ”der” i straffeloven”. Hvor gakket kan lovgivning blive?

Jens Frederik Hansen*

Den foregående regering har fået vedtage en lov, der udskifter ordet ”som” med ”der” i straffelovens § 245. Giver det nogen mening? Er det ikke bare gakket?

Dansk Folkeparti foreslog en gang en lov, som skulle forbyde fremmedord. Det har den forrige regering overgået med en lov om udskiftning af det henførende stedord ”som” til ”der” i Straffeloven. Giver det overhovedet nogen mening?

Om man skriver: ”Loven, som blev ændret” eller ”Loven, der blev ændret” er fuldstændig uden betydning. Men alligevel har regeringen foreslået, folketinget vedtaget og dronningen stadfæstet en ”lov om ændring af et ”som” til ”der” i Straffelovens § 245”. Hvis man ikke tror mig, så slå den selv op på retsinformation.dk. Det er lov nr. 358 i 2018.

Naturligvis har man officielt givet den et mere sagligt klingende navn. Men indholdet er tre fuldstændig indholdsløse sproglige ændringer i straffelovens paragraf om grov vold. Og det er lige præcis hensigten, at der ikke skal ske nogen ændring i loven! Og så alligevel ikke. For noget skal der jo ske, man har bare ikke villet skrive det direkte i loven.

Det handler grundlæggende om, at et flertal i Folketinget har den holdning, at domstolene hidtil har givet for lave straffe for grov vold. Og det har man ønsket at lave om på. Men hvorfor så ikke bare lave en udtrykkelig lov derom?

Hvorfor giver ”der” længere straffe end ”som”

Men allerførst er der behov for at forklare

det helt mærkværdige: Hvordan kan udskiftning af ”som” med ”der” føre til højere straffe? Dét giver kun mening, når man ved, at alle lovforslag udover selve lovteksten ledsages af nogle bemærkninger om formålet med loven og somme tider også om, hvordan den skal forstås. Og hvis lovforslaget så vedtages, så har domstolene en lang tradition for at betragte indholdet af bemærkningerne som næsten lige så bindende som selve lovteksten.

Rent logisk er det en uholdbar tankegang. Man kan jo godt tænke sig, at den, som fremsætter et lovforslag, har én hensigt med loven, medens det flertal, som vedtager den, mener noget meget anderledes. Bliver en grøn afgift vedtaget for at forbedre miljøet eller for at skaffe penge i statskassen. Det kan ofte være meget svært at afgøre. Det hænder heller ikke helt sjældent, at man skriver et i forslaget, men tænker noget andet. Politikere lever trods alt af spin.

I denne situation har man så valgt at lave en lovtekst med udbytning af nogle ligegyldige ord, og så skrive nogle bemærkninger til ændringen om, at samtidig vil man gerne have straffene hævet med 1/3. Så alt det væsentlige står altså i bemærkningerne, medens selve loven bare er fyld.

Grundlovens § 3 – magtadskillelselæren

Hvis man spørger ministeren om baggrunden for loven om ændring af henføren-

Jens Frederik Hansen er cand. jur. og Diploma of Legal Studies (Cambridge)

de stedord i Straffeloven, så vil man givetvis få en florumvunden forklaring om respekt for grundlovens opdeling i tre statsmagter, lovgivende, udøvende og dømmende, og at lovgiverne ikke må blande sig i den dømmende magts sfære.

De tre statsmagter er blandt de helt basale samfundsforhold, som enhver folkeskoleelev undervises i. Og som overordnet princip lyder det fornuftigt. Men når man så kommer ned detaljerne, så viser det sig, at opdelingen måske ikke er helt så ukompliceret, som man kunne håbe. Der findes ikke fuldstændigt knivskarpe grænser mellem de tre kategorier af magt. Somme tider må man træffe et valg, om noget hører til i den ene eller anden kategori, og hvem der så har ret til at bestemme.

Når man skal trække grænsen mellem lovgivende og dømmende magt, så er den normale forklaring, at lovgiverne laver generelle regler, som skal gælde for alle ens sager, og at domstolene så vurderer de enkelte sager og afgør dem efter de regler. Hvis derimod man laver en lov, der nok er formuleret som en generel regel, men som umuligt kan komme til at ramme andre end en enkelt borger og måske endda foreskriver, hvordan han skal rammes, så vil domstolene sige, at lovgiverne har tiltaget sig dømmende magt. Det vil de ikke finde sig i.

Så der er en yderste grænse for, hvor præcise instrukser politikerne kan udstikke, men de kan gå langt. De kan sagtens definere forbrydelser langt mere præcist, f.eks. kunne grov vold opdeles i slag med kølle (flaske), knivstikkeri, kvælertag, spark og meget mere. Og der kunne være meget snævrere strafferammer, i dag er der faktisk ikke engang et minimum for straffen for grov vold.

Så en forklaring om respekt for Grundlovens opdeling i tre magter er åbenlyst forkert.

Den rigtige forklaring

I stedet trænger en anden forklaring sig på, nemlig at politikerne i virkeligheden slet ikke vil have fingrene ned i dejen. For så ville de jo skulle stå til ansvar for deres handlinger. Med en mere detaljeret lov ville man kunne begynde at argumentere om niveauet. Er slag med flaske værre end at nikke skaller. Og hvor på skalaen er knivstikkeri. Det ville nemt kunne blive be-

sværligt at have en holdning til, og holdningen ville kunne vise sig at være upopulær.

Så er det meget nemmere at komme med et slagord om, at straffene skal løftes med 1/3. Også selv om man intet oplyser om, hvorfra udgangspunktet tages, eller hvor man vil ende. Måske ved man det ikke engang selv. Men man har vist handlekraft.

Den forklaringsmodel lider bare også af en vanskelighed.

Grundloven kræver at love kundgøres

Den valgte metode med lovgivning i bemærkningerne har imidlertid et problem i forhold til Grundloven, som nok er større end diskussionen om tredeling af magten.

Det er et grundlæggende dogme, at borgere har pligt til at kende loven. Til gengæld pålægger Grundloven så staten, at lovene skal offentliggøres. Med et gammeldags ord kaldes det at kundgøre. Og det sker i Lovtidende. Kundgørelse er en betingelse for, at en lov gælder. Uden kundgørelse er der ingen lov.

Problemet er bare, at det er lovteksten, som står i Lovtidende, bemærkningerne kommer ikke med. Og hvis loven kun er varm luft, medens det reelle indhold aldrig bliver kundgjort, så bliver kundgørelseskravet reduceret til stafage. Det er muligvis indenfor lovens ord, men det er udenfor dens ånd.

Når Folketinget vil hæve straffene og gør det på den valgte måde, så er der et reelt problem i forhold til Grundlovens krav om kundgørelse.

Forlanger Grundloven idioti?

Uanset hvor meget man kan gøre grin med den valgte lovgivningsmetode og "lov om henførende stedord i Straffeloven", så kommer man imidlertid heller ikke uden om, at der er tale om en situation, som Grundloven ikke har taget højde for.

Med den position som politikere i dag har i forhold til myndigheder, så vil man komme til at savne en metode, hvormed Regering og Folketing kan give et signal til domstolene, sådan som man har forsøgt at gøre med denne lov.

Hvis man forestiller sig en næsten tilsvarende situation, hvor Folketinget har overladt til en minister at udstede nogle tilladelser, men hvor et flertal i tinget ikke synes, at hans prak-

sis er som ønsket, så skal han nok hurtigt blive bragt tilbage på sporet. Tænk blot på, hvordan nogle Folketingsmedlemmer blandede sig i spørgsmålet om cykelløb på Storebæltsbroen.

Det kan godt være, at der er behov for, at Folketinget en gang i mellem kan give domstolene et praj om, at praksis i en bestemt type sager måske nok er indenfor loven, men at kursen burde være en lidt anden. Lov om henførende stedord i Straffeloven er et forsøg på det, men det er bestemt ikke et vellykket forsøg.

På den ene side må det være ret oplagt, at Grundloven ikke skal fortolkes sådan, at den lægger op til idioti. Hvis der er et særligt sted i himlen, hvor henfarne grundlovsfædre samles, så sidder de nu og ryster bedrøvede på deres hoveder.

Hvordan det på den anden side kan gøres, så Grundloven overholdes, og det praktiske spørgsmål løses, er ikke lige til at give en opskrift på. Personligt ville jeg hælde til en folketingsbeslutning eller dagsorden, men må åbent erkende, at det efter den tradition, som jeg er uddannet i og normalt sætter pris på, ret sikkert ville være at gå ud over grænserne for Grundlovens ord. Men mærkværdigvis vil jeg hellere bryde ordene end dens ånd. Andre hoveder har forhåbentlig mere hensigtsmæssige idéer.

Love om ingenting er i hvert fald ikke gavnlige for hverken Folketingets medlemmer eller deres troværdighed i andre sager. Det bør de overveje næste gang.

Verden bliver bedre og bedre

Carl Andersen og Filip Steffensen

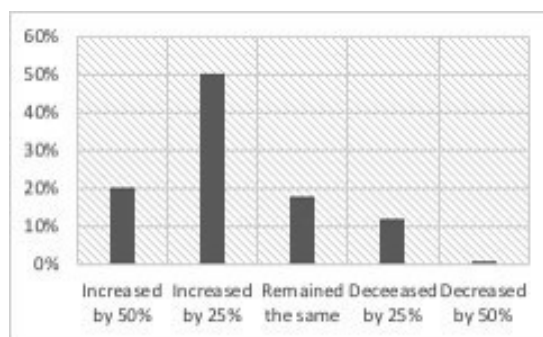
Målt på de fleste parametre for menneskers velfærd og livsvilkår er verden blevet et markant bedre sted at leve gennem de seneste 200 år – og såmænd også i løbet af de seneste par årtier. Især er den globale fattigdom reduceret markant, men færre dør også i krig og voldelige konflikter, kvinder og homoseksuelles rettigheder er blevet forbedret, og tolerance er generelt stigende. Disse fakta står i modsætning til den vidt udbredt forfaldsfortælling om, at verdens tilstand bliver værre, og at eksempelvis den globale fattigdom skulle være stigende.

Vi har tidligere fået bragt en artikel i Jyllands-Posten under titlen ”Verden er bedre end nogensinde”. Hovedbudskabet i artiklen var, at de mange alarmister og dommedagsprofeter, som er fremtrædende i den offentlige debat, portrætterer et forfejlet billede af verdens tilstand. Artiklen indledtes med konstateringen: ”*Ud fra alle bredt accepterede parametre er verden bedre end nogensinde*”. Det var selvsagt en tilsnigelse, for som flere læsere gjorde os opmærksomme på, er der selvfølgelig enkeltstående parametre, hvor det ikke er tilfældet.

Avisernes spalter levner dog ikke megen plads til nuancer, hvorfor det ikke var muligt at udfolde pointen helt entydigt i indlægget. Hovedbudskabet består dog urokkeligt uanset nuancer: det er et ubestrideligt faktum, at verden gennem de seneste 200 år har rykket sig mod det bedre. Derfor vækker det forundring, når det fremherskende narrativ er en forfaldsfortælling om verdens tilstand. Mange – endog ganske velorienterede mennesker – abonnerer på en fejlagtig forståelse af verden, hvor fortællingen om verdens fremskridt ingenlunde er gennemtrængt. Tværtimod viser en undersøgelse fra det hollandske analyseinstitut, Motivaction, at vi systematisk undervurderer verdens fremskridt, som illustreret i figur 1

nedenfor, hvor respondenterne er blevet stillet spørgsmålet: ”in the last 20 years, the proportion of the world population living in extreme poverty has:” (se svar i figur 1).

Figur 1 besvarelse af spørgsmålet, hvor stor andel af verdens befolkning lever i ekstrem fattigdom?

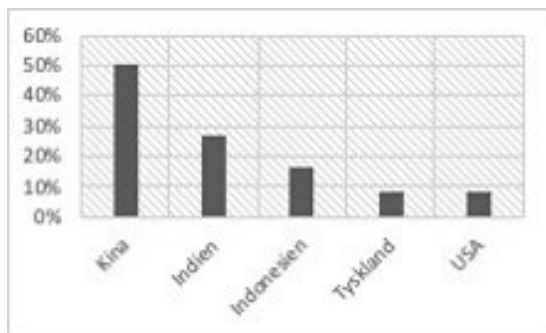


Kilde: Motivaction. Note: egen fremstilling

Heraf fremgår det ganske tydeligt, at mange mennesker ikke engang er bekendt med, at andelen af fattige mennesker er faldet – hovedparten af de adspurgte tror, at andelen er steget! Selv når respondenterne bliver spurgt til blot at vurdere, hvorvidt andelen af mennesker, der lever i fattigdom, er faldet eller steget, undervurderes fremskridtet på denne front dramatisk. Særlig bemærkelsesværdigt er det, at der er en betydelig diskrepans mellem vesten

og de resterende lande. En nærliggende fortolkning er, at udviklingen gennem de seneste år har været tydeligt observerbar i lande som Kina, mens den dybe fattigdom for længst var udryddet i vesten.

Figur 2. Reduktion i ekstrem fattigdom i udvalgte lande



Kilde: Motivaction. Note: egen fremstilling

Verdens sande tilstand

Det er i forvejen veldokumenteret, at verdens sande tilstand ikke peger mod forfald. Eksempelvis har både Hans Rosling og Johan Norberg forfattet bøger, hvor de ud fra en række parametre viser, at verden har forbedret sig på en lang række af relevante parametre. Nu er det selvfølgelig forskelligt, hvilke parametre, man tillægger værdi, men interesserer man sig for menneskeligt velbefindende i en bred forstand, må ”relevante” parametre følgelig vedrøre fraværet af krig, sult, sygdom, intolerance og så videre. Læserne af dette tidsskrift er formentlig bekendte med fremgangen på netop disse områder, men alligevel bringes i det følgende en kort gennemgang af de mange måder, hvorpå verden har udviklet sig til det bedre.

Global fattigdom

En af de oplagte parametre til at måle, om vi bevæger os i den rigtige retning, er mængden af ekstrem fattigdom globalt set. Det er en gammel travet på venstrefløjen, at uligheden stiger, og at kapitalismen udsulter og udnytter verdens fattigste. Intet kunne dog være mere forkert: Den globale fattigdom er styrtdykket. Verden har rykket sig. På 25 år er der blevet

en milliard færre ekstremt fattige, selvom den globale befolkning er steget med to milliarder. Fattigdommen i 2015 nåede en milepæl, da der kun er 10 procent som lever i ekstrem fattigdom i verden. Det er et fald på to tredjedele i forhold til 1990, hvor tallet lå på 35,9 procent. Dermed er der nu ’kun’ 736 millioner mennesker, der lever i ekstrem fattigdom - og tallet fortsætter med at falde. Dette skyldes især kapitalismens indtog i udviklingsøkonomier i Asien og Afrika, hvor ny industri skaber beskæftigelse til millioner af mennesker hver eneste dag. Det er en hidtil uset udvikling, og må i høj grad betegnes som en verdenshistorisk ”outlier”, at vi på få hundrede år har gennemgået så imponerende en udvikling i velstandsniveau. Det rejser unægtelig spørgsmålet om, hvad der har drevet denne udvikling, og det vil i den forbindelse være vanskeligt at undgå det faktum, at fri markeds kapitalisme har gjort sit indtog.

Intolerance

Men verden er mere end blot økonomi. Det er også værdier, udsyn og frihed. Her spiller graden af tolerance - og dermed fraværet af intolerance - en vigtig rolle. Kan man udleve sin seksualitet frit? Har man mulighed for at blive, hvad man vil på trods af sit køn? Diskrimineres man i lovgivningen grundet sin religion eller etnicitet?

Også på dette område bevæger verden sig i en mere progressiv og tolerant retning, på trods af mediernes store dækning af det modsatte. Antallet af lande, hvor det er ulovligt at være homoseksuel falder. Store nationer som USA har åbnet op for homoseksuelle ægteskaber. Sideløbende med den juridiske udvikling foregår også en holdningsmæssig udvikling, hvor vi generelt udvikler os i en mere accepterende retning. Ifølge PewResearch¹ kan der således registreres et markant holdningsskifte overfor homoseksuelle. Den samme udvikling gør sig gældende med kvinders rettigheder og tolerance.

Eksempelvis har antallet af piger, som nu går i skole verden over aldrig været højere. For femten år siden gik 86 piger i skole for hver 100

¹ <https://www.people-press.org/2012/06/04/section-1-understanding-the-partisan-divide-over-american-values/6-4-12-v-19/>

drenge, ifølge FN. I dag er tallet steget til 97 piger for hver 100 drenge. Diskrimination på baggrund af ens hudfarve er slet ikke på niveau med det, vi så i datidens USA, eller Sydafrika, hvor apartheid var en realitet.

For få årtier siden, var det utænkeligt, at USA kunne have en sort præsident, mens den menige amerikaner i dag ikke vil skele til præsidentens hudfarve. På samme måde er færre og færre mennesker modstandere af "intermarriage", hvor personer af forskelligt ophav gifter sig.² Overordnet set er vores påstand således, at tilstanden og vilkårene for minoriteter i vestlige lande er forbedret betydelige over den seneste årrække. Det skyldes dels, at de juridiske forhold er blevet forbedret, men samtidig sker der sideløbende en vigtig udvikling, hvor der kan spores et holdningsmæssigt skifte. Vores påstand er ikke, at der slet ikke findes mi-

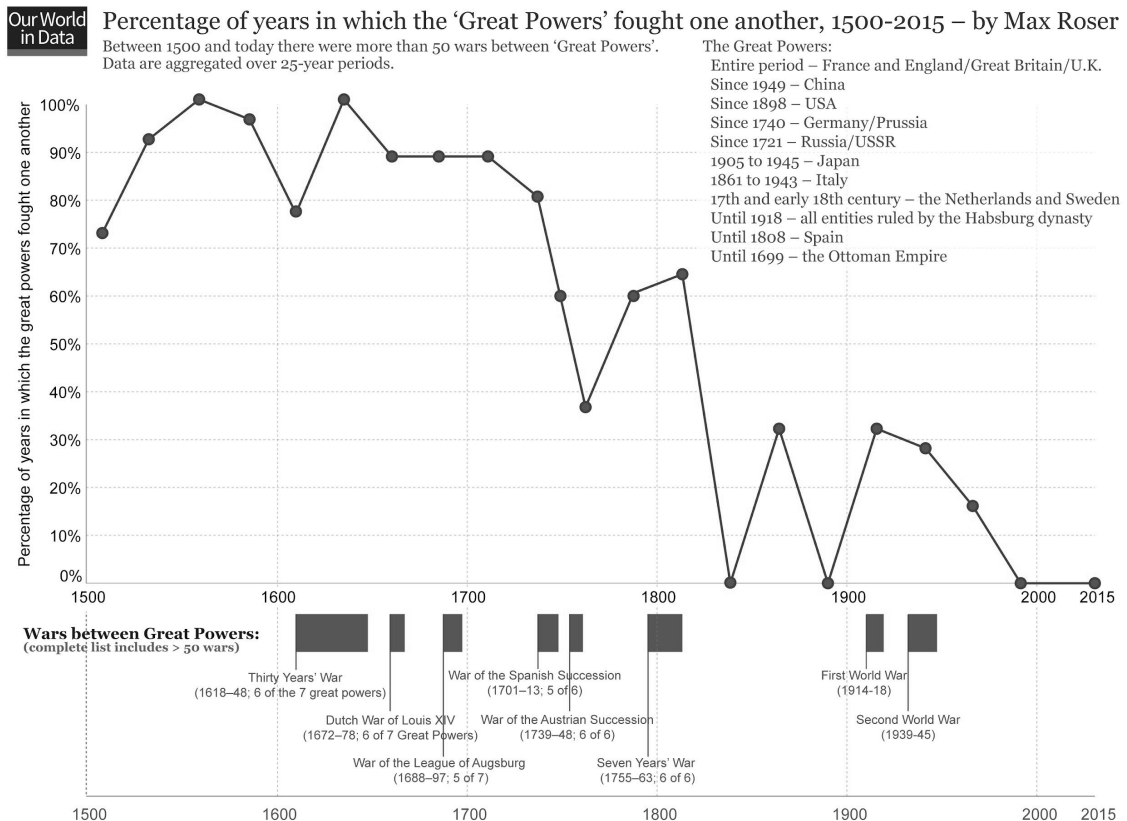
noriteter, som udsættes for undertrykkelse og diskrimination, men det står klart, at forholdene for minoriteter er betydeligt bedre, end de var for blot få årtier siden, hvor juridisk undertrykkelse og samfundsmæssig diskrimination var fremherskende.

Vold og konflikt

Et tredje og vigtigt parameter er også i hvilken udstrækning, vi som borgere kan føle os trygge. Hvis eksempelvis vold er fremherskende, vil det unægtelig påvirke borgernes tryghed. Kan vi færdes frit på gaden? Skal man foretage sig sikkerhedsforanstaltninger i sit hjem? Svaret varierer åbenlyst på tværs af lande, men det har afgørende betydning for vores tryghed og velbefindende, hvis der er et højt sikkerhedsniveau, og vold i en bred forstand ikke er et fremherskende fænomen.

Tidligere var det normen, at tvister af forskellig karakter blev løst ved at gribe til vold -

Figur 3. Den procentvise andel af år, hvor stormagter har bekriget hinanden, 1500-2015



Data source: Steven Pinker (2011) – The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined. Based on data from Levy, J. S., & Thompson, W. R. (2011) – The Arc of War. The interactive data visualisation is available at OurWorldinData.org. There you find the raw data and more visualisations on this topic. Licensed under CC-BY-SA by the author Max Roser.

det være sig mellem lande eller tvister mellem individuelle personer. Hvor krig og konflikt førhen var dominerende, har vi de seneste årtier oplevet en hidtil uoplevet fredsperiode i den vestlige verden. Som Ourworldindata viser, er der færre mennesker, der døde i krigs- og konflikterelaterede kampe i den vestlige verden, mens tendensen til, at stormagter går i krig med hinanden også er mindsket.

Hvor borgerkrig, kolonikrig og internationale krige førhen var hyppige, er den vestlige verden i mindre grad plaget af dette. Som figur 3 viser, har krige mellem stormagter været reglen, snarere end undtagelsen, mens det i nyere tid forholder sig omvendt.

Kigger vi på konflikter mellem individer, peger det store billede ligeledes i retning af, at vold og konflikt afløses af andre redskaber. Et meget fortællende billede af dette kan opnås ved at kigge på udviklingen i mordraten i forskellige lande over tid. Her tager mordraten et drastisk dyk, således at vi nu befinder os på et

historisk lavt niveau, figur 4.

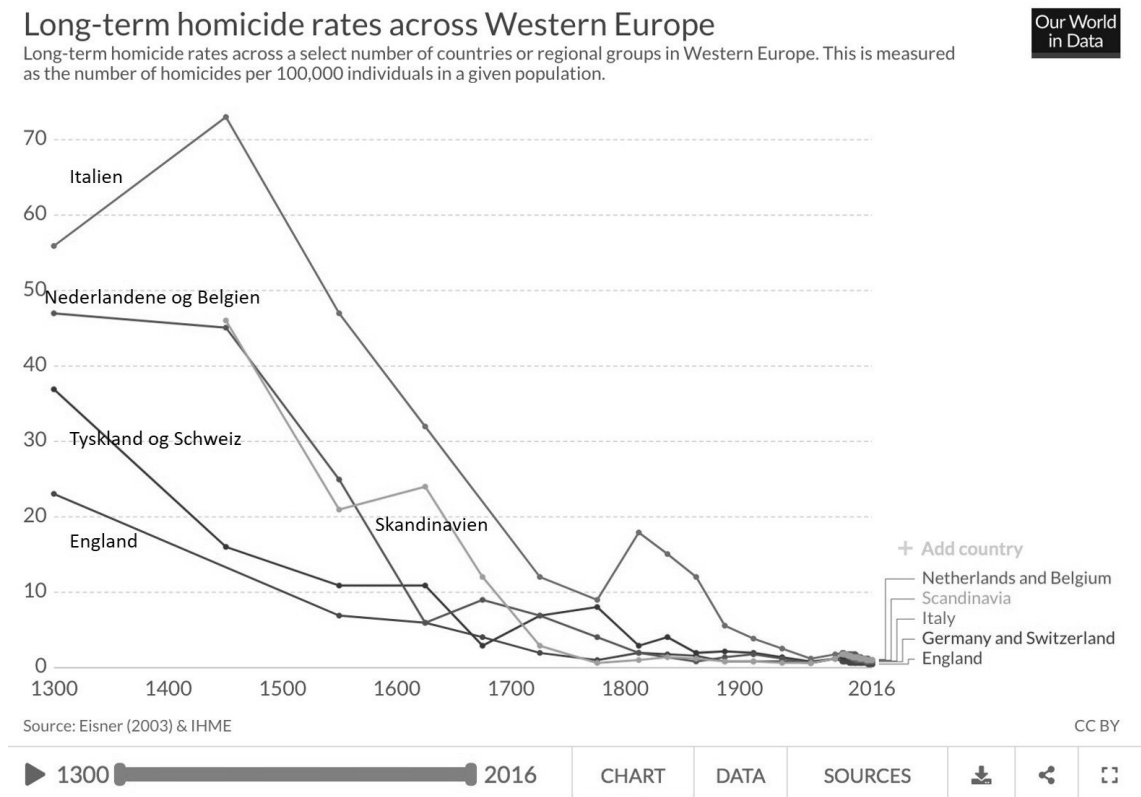
Konklusion

I det foregående har vi kun nævnt enkelte eksempler på, hvor verdens tilstand er forbedret markant. For en udtømmende dækning af alle de områder, hvor vi i løbet af de sidste 200 år har oplevet fremgang, anbefales Johan Norbergs "Progress", ligesom det kan anbefales at gå på opdagelse i mange af de online tilgængelige statistikbanker, fx. Humanprogress og Our World in Data.

Som nævnt har vi kun udpeget enkelte områder, men en udførlig gennemgang ville indebære parametre som eksempelvis fødevareresikkerhed, ulighed, beskyttelse af frihedsrettigheder og uddannelse.

Samtidig ønsker vi at påpege, at vi med nærværende artikel ikke ønsker at negligere, at der naturligvis er områder, hvor den generelle udvikling er tilbagegående - vi ønsker ej heller at antyde, at historiens gang nødvendigvis er

Figur 4. Mordrater i Vesteuropa, ca. 1300-2016



lineær. Tværtimod er vores pointe, at den verdenshistoriske anomali, som en verden med frihed, velstand og tryghed er, kræver grundig overvejelse og en politisk dagsorden, der understøtter fremtidig udvikling. Man må med andre ord reflektere over, hvad der har frembragt en verden med hidtil uset velstand, frihed og tryghed.

Litteratur

Norberg Johan (2017): *Progress*. Oneworldpublications.

Rosling, Hans (2018): *Factfulness*.

Steffensen, Filip og Carl Andersen (2018): "Verden er bedre end nogensinde" *Jyllands-Posten* 10.11.2018. <https://jyllands-posten.dk/aarhus/meninger/breve/ECE10918863/verden-er-bedre-end-nogensinde/>

Gode Penge og Lenins ide om erobring af økonomiens kommandohøje

Torben Mark Pedersen

Foreningen Gode Penge underspiller, at deres forslag om en de facto nationalisering af størstedelen af banksektoren er et revolutionært socialistisk projekt, der bygger på Lenins tese om, at det vigtige er at besætte økonomiens kommandohøje. Artiklen er en kort note, der supplerer artiklen om Gode Penge i LIBERTAS nr. 68

Gode Penge¹ er både navnet på en forening² og titlen på en bog af sociologen Ole Bjerg, der blev taget under kærlig, kritisk og kompetent behandling af Jens Frederik Hansen i sidste nummer af LIBERTAS, Hansen (2018).

Det var en underholdende og anekdotefyldt artikel, der ikke efterlod læseren i tvivl om, hvilket uredeligt værk af en bog, Ole Bjerg har skrevet. Bogomtalen pointer om bankernes pengeskabelse skal ikke gentages her, men der er måske grund til som en tilføjelse at fremhæve det revolutionære socialistiske element i Gode Penges politiske projekt.

Når Gode Penge omtaler kontanter som *gode penge* og kontopenge som *dårlige penge*, så skyldes det ikke, at der er nogen forskel på kontanters og kontopenges egenskaber som betalingsmidler, men ene og alene, at sedler og mønter er udstedt af Nationalbanken og regeringen, hvorimod kontopenge skabes af pri-

vate banker. Statslig monopol og kontrol med pengeudstedelsen er godt, ifølge Gode Penge, hvorimod den decentrale pengeskabelse på et marked med konkurrence, er dårligt.

Det er her, Gode Penge afslører, at det er en socialistisk forening, og selv om de ikke nævner ordet ”nationalisering” en eneste gang, går deres løsningsforslag ud på at gennemføre en de facto nationalisering af bankerne, så staten og Nationalbanken kan opnå fuldstændig kontrol med pengeskabelsen, betalingsformidling og al udlånsvirksomhed til virksomheder og husholdninger.

I 1922 erklærede Lenin ved introduktionen af sin *Nye Økonomiske Politik*, at selv om kommunister kunne tillade privat ejendomsret til små virksomheder, smålandbrug og handel, så drejer det sig om at besætte økonomiens *kommandohøje*, de strategisk vigtige sektorer, der dominerer den økonomiske aktivitet i samfundet. Så længe kommunisterne kontrollerer økonomiens kommandohøje, kontrollerer de effektivt hele økonomien, Yergin and Stanislaw (1998).

Det er dét Gode Penges projekt går ud på: At nationalisere hele banksektoren, så der via kontrol med pengeskabelsen, betalingsformidlingen og al udlån til borgere og det private erhvervsliv kan opnås en fuldstændig økono-

¹ Artiklen er et uddrag af en mere omfattende artikel udarbejdet for CEPOS’ Tænk og Tank projekt med titlen ”Gode Penge – er pengeskabelse for vigtig til at overlade til private banker?”, Pedersen (2019b)

² Foreningen angiver selv, at de er inspireret af organisationen ”Positive money”, og at de er en del af ”International Movement for Monetary Reform”, der har aflæggere i 28 lande.

Artikel fra LIBERTAS nr. 68 af Jens Frederik Hansen

"Gode penge" – en uvidenskabelig redelighed eller er det videnskabelig uredelighed?

Jens Frederik Hansen*

Artiklen er en omtale og kritik af sociologen Ole Bjergs bog: "Gode penge – et kontant svar på gældskrisen". "Gode Penge" er både en bog og en forening, der udspreder bogens evangelium om reform af bankvæsenet. Bjerg hævder selv, at bogen er fagfellebedømt forskning. Men bogen dumper som videnskabeligt værk på alle parametre. Der foretages ensidige udvalg af fakta, omkring bogens centrale tese er faktisk endda fri fantasi, kilderne er ensidigt udvalgt til at støtte hans synspunkter, Bjerg forholder sig ikke kritisk til dem, og det fremgår ikke, på hvilke punkter Bjerg bidrager med selvstændige synspunkter.

Gennem mange år som flittig processor ved domstolene oplevede jeg naturligvis både dygtige og mindre indledning til en anmeldelse af Ole Bjergs bog "Gode Penge", så kan de fleste nok regne ud, at de kan stoppe læsningen af bogen, allerede førend

misk kontrol med hele den private sektor uden at nationalisere ejerskabet til alle produktionsmidler.

Kritikken af bankernes pengeskabelse

Ifølge Gode Penge kan private banker skabe penge "ud af det blå" ved at udlån skaber indlån. Denne opfattelse af bankernes pengeskabelse er helt og aldeles misforstået. Det skulle give sig selv, at en bank ikke kan give et lånetilsagn, hvortil det skal reservere aktiver, uden at være i besiddelse af aktiverne, og at det ville stride mod regnskabsreglerne, hvis de gjorde.

Den opfattelse af pengeskabelsen spiller imidlertid ingen rolle for Gode Penges kritik af konsekvenserne af bankernes pengeskabelse. For Gode Penge er bankernes pengeskabelse nærmest en universalforklaring på alt, hvad der er galt med kapitalistiske markedsøkonomier, lige fra økonomiske kriser og spekulative bobler til ulighed, manglende investeringer i erhvervslivet, stigende boligpriser, økonomiske problemer i Udkantsdanmark og demokratisk underskud. Gode Penges overordnede påstand er, at det er skadeligt, udemokratisk og umoralsk, at størstedelen af pengeskabelsen i økonomien sker på markeds-mæssige vilkår frem for at være under politisk kontrol.

Her kunne man indskyde, at hvis man skal vurdere, om det er hensigtsmæssigt at overlade pengeskabelsen til private banker eller ej, må man nødvendigvis finde en måde at afveje fordele og ulemper på. Det gør Gode Penge ikke, og ved helt at negligere fordelene ved moderne

bankvirksomhed, drager de konklusioner på et ufuldstændigt grundlag.

Hvis man efter en afvejning af fordele og ulemper ved fractional reserve banking når frem til, at ulemperne er større end fordelene, så kunne det måske begrunde indførelsen af et 100 pct. reservekrav.³ Det ville være en tilstrækkelig betingelse for at hindre bankernes pengeskabelse.

Det er dog ikke dét, Gode Penge foreslår, og her viser det sig også, at der ikke er nogen sammenhæng mellem Gode Penges kritik af pengeskabelsen i banker og deres løsningsforslag, der alene er politisk motiveret.

Nationalisering af banksektoren

Gode Penge foreslår noget meget mere radikalt, nemlig en de facto nationalisering af banker, hvilket ikke er en nødvendig betingelse for at hindre bankernes pengeskabelse. Der er således ikke nogen nødvendig forbindelse mellem kritikken af bankernes pengeskabelse og Gode Penges løsningsforslag.

Da dette blot skulle være en kort supplerende note, vil det blive for omfattende at gennemgå Gode Penges løsningsforslag, se Pedersen (2019b), men kernen i deres forslag – selv om de aldrig nævner ordet "nationalisering" med et ord – er en hel eller delvis nationalisering af hele banksektoren.

Gode Penges vil forbyde banker at tage imod anfordringsindskud fra offentligheden. De skal dermed udelukkes fra at finansiere udlån med indlån på anfordringskonti, der ved udgangen af 2018 udgjorde 92 pct. af samtlige indlån i banker.

Samtidig skal tidsindskud gøres så uattraktive, at det er usandsynligt, at nogen borger eller virksomhed vil sætte penge i banken, så resultatet bliver, at banker ophører med at tage imod indlån fra offentligheden.

Alle borgere skal i stedet have en såkaldt "transaktionskonto" i Nationalbanken og over-

³ I EU reguleres banker ikke med "reservekrav", der er krav til mængden af kontanter i forhold til indlån på anfordringskonti, men selv hvis man gjorde, ville det være usandsynligt, at den økonomisk set optimale løsning ville være et 100 pct. reservekrav og ikke et reservekrav mellem 0 og 100 pct.

føre alle indeståender på anfordringskonti i banker til transaktionskontiene i Nationalbanken. Nationalbanken får dermed monopol på at tage imod indskud på anfordring fra offentligheden og monopol på al betalingsformidling.

Nationalbanken kan låne penge til banker, men det skal ifølge Nielsen et al (2018) være op til et flertal i Folketinget at bestemme både låneomfanget og prisen på lån, og samtidig lægges der op til, at staten skal kunne stille politiske krav til lånene.

Hvis det program blev realiseret, ville staten opnå en næsten fuldstændig kontrol med en stor del af erhvervslivets finansiering og en stor del af private borgeres økonomiske dispositioner, herunder opsparing, investeringer, boligkøb, pensionsopsparing m.m.

Lenin og økonomiens kommandohøje

Gode Penge underspiller den grundlæggende revolutionære karakter af deres politiske program. Bjerg (2013) omtaler konsekvent Gode Penges løsningsforslag som en forslag om fuld reserve krav, selv om det intet har at gøre med tidligere forslag om fuld reserve krav.

Bjerg (2013) forsøger endda at bilde læseren ind, at fordi Milton Friedman i 1959 var tilhænger af indførelsen af et 100 pct. reserverekrav, er Gode Penges løsningsforslag ikke venstreorienteret. Gode Penges forslag har imidlertid intet med 100 pct. reserverekrav at gøre. Det er derimod et forslag om en hel eller delvis nationalisering af bankvæsenet, så Bjerg misbruger Friedmans støtte til 100 pct. reserverekrav i 1959 til at foregive, at han så også ville være tilhænger af Gode Penges løsningsforslag om en nationalisering af banksektoren, hvilket er helt utænkeligt.

Den gamle marxist, Ole Bjerg, skjuler, at der er tale om et revolutionært socialistisk projekt, der er inspireret af Lenins teori om, at det for kommunister gælder om at besætte økonomiens kommandohøje for derigennem at opnå fuld kontrol med hele det private erhvervsliv.

Litteratur

Bjerg, Ole (2013): *Gode penge – et kontant svar på gældskrisen*. København, Informations Forlag.

Hansen, Jens Frederik (2018): "Gode Penge – en uvidenskabelig redelighed eller er det videnskabelig uredelighed? *LIBERTAS* nr. 68, 4-17.

Nielsen, Rasmus Hougaard, Ib Ravn, Jonas Jensen & Tune Revsgaard Nielsen (2018): *Et pengesystem for alle. Gode Penges forslag til et effektivt & demokratisk pengesystem*. Aarhus.

Pedersen, Torben Mark (2019a): "Pengeskabelse i banker" CEPOS, Tænk og Tank (udkommer).

Pedersen, Torben Mark (2019b): ""Gode Penge" – er pengeskabelse for vigtig til at overlade til private banker?" CEPOS, Tænk og Tank (udkommer).

Yergin, Daniel and Joseph Stanislaw (1998): *The Commanding Heights. The Battle for the World Economy*. New York.

Boganmeldelse

Adam Tooze: Crashed. How a Decade of Financial Crises Changed the World

Jens Frederik Hansen

Var det staten eller markedet, som skabte krisen? Var det markedet eller staten, som løste krisen?

Dette er for mig de to essentielle spørgsmål, som jeg søgte svar på ved at læse Adam Toozes bog. Det er næppe svært at gætte, hvilke svar jeg helst ville have. Men fik jeg så dem?

Historiebøger om meget store emner bygger sjældent på personlig udforskning af alle elementer i bogen, men nøjes med at være en syntese af allerede offentliggjort forskning. Den fordel har Tooze kun haft i stærkt begrænset omfang. Han er blandt de første, med alle de fordele og ulemper som flyder deraf. Den vigtigste konsekvens er nok, at man må forvente, at hans værk kommer til at præge det næste par årtiers diskurs om emnet. Besættelsestidens historie er et godt eksempel på noget tilsvarende, hvor paradigmet lå fast mindre end 1 år efter dens afslutning, og hvor der først for alvor blev rykket ved rammerne for den opfattelse adskillige årtier senere.¹

Bankfolk er heldigvis en del ældre end soldater, så der går færre år, førend de skriver deres erindringer. Men til gengæld er de måske også lidt mere omhyggelige med imagepleje og dermed mindre pålidelige. Der kommer i hvert fald til at gå mange år, førend vi har adgang til alle kilderne. Og til den tid vil kildemængden være så enorm, fordelt på talløse sprog, at der

¹ Modstandsbevægelsens udstilling "Det kæmpende Danmark" i Frimurerlogen åbnede i juli 1945 og lagde grunden. Kjeld Windings tekst i Besat og Befriet, 1946 holder stilen. Det var den paradigmeskabende Churchill beskrev med sine udødelige ord: "History will be kind to me, because I intend to write it."

er rigeligt plads til mange hundrede ph. d'ere. Og det vil givetvis føre til gentagne revisioner af vores formodninger om forløbet.

Forfatterens udgangspunkt er med hans egne ord, at han tilhører den bløde politiske midte. I danske sammenhænge ville han givetvis være radikal. Det er hæderligt af ham at være åben derom. Det betyder, at man på passende steder kan overveje, om han får hele billedet med.

Jeg kan godt forstå, at man som historiker kan undre sig over en del over forløbet, men derfor skal man alligevel være forsigtig med sine værdidomme. Når man beskriver irske banker som "basket cases" kan det godt virke lidt nonchalant, og det lukker af for en uhildet forklaring på, hvorfor bankernes ledelse handlede som de gjorde. Det er jo ikke sådan, at der var tale om en udvikling forestået af nogle få forskruede sjæle. Tværtimod blev bankerne formentlig ledet mere professionelt end nogensinde før. Direktionerne havde myriader af økonomer, aktuarer, revisionsuddannede og alle mulige andre specialister til at analysere og optimere. Og det var bestemt ikke de ringeste hoveder, som fandt vej til den branche. Så når det gik galt, så forekommer en forklaring om grådighed mig at være ikke bare for enkel men også forkert. Tooze er også mere nuanceret, men går ikke i dybden med overvejelserne. Personlig hælder jeg jo meget til at tro, at når hele finansbranchen i hele verden går samme vej, så skyldes det nogle stærke incitament. I dette tilfælde endte det jo så med en overbevisende demonstration af farerne ved finansiell monokultur.

Der skal også være plads til så mange fak-

tuelle oplysninger i bogen, at beskrivelserne af årsagssammenhænge ikke bliver så kritiske og uddybende, som man kunne have ønsket sig. Og der nærmer man sig så et meget centralt problem. Reaktionen på de enkelte elementer af krisen var hele tiden bygget på en frygt for ragnarok. Men hvor reel er risikoen. Hvis man sætter sig ned og laver nogle sobre detaljeorienterede analyser, er forestillingen om nogle pengeinstitutters systemiske betydning så helt sand. Der er et element af "som vi jo alle ved" over den opfattelse. Og som regel er ting, "som enhver idiot kan indse," falske. Det er i hvert fald sundt at rekapitulere teorien en gang imellem.

Historiebøger bygger på beskrivelser af handlingens mænd. Man bliver ikke en helt ved at læne sig tilbage og blot beskue begivenhederne udfolde sig. Sådan er det også med finanskriser. Det betyder også, at der kommer mere lys på de centralt placerede aktører. Og der er ikke grund til at betvivle, at i løbet af krisen blev der hele tiden holdt øje med, hvad de sagde og gjorde. Men om det så også var deres handlinger, der reddede situationen, det er alligevel svært at sige. Tooze mener, at det var det. Der er sande helte i hans bog. Og de er alle offentligt ansatte.

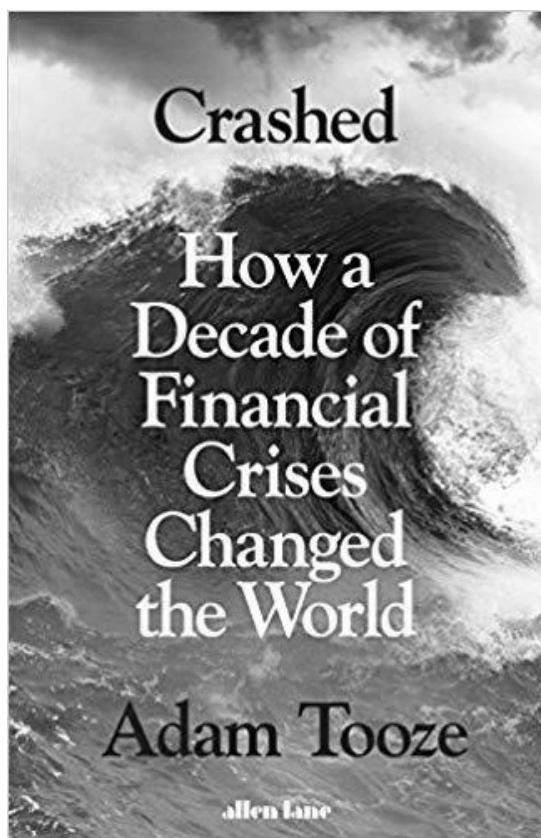
Bogen beskriver en verden af komplicerede transaktioner med mærkelige navne. Der er et betydeligt antal begreber, som ikke indgår i mit aktive ordforråd, og jeg er forhåbentlig ikke alene i at være lidt usikker på, hvad de egentlig betyder. Tooze forventer nok, at hans forklaringer på deres indhold er tilstrækkelige, men han er også hele tiden under det modsatte pres, at værket ikke må svulme til uendelig størrelse. Jeg havde gerne set, at han havde været et spadestik dybere med fagudtrykkene. Selvom en forklarende ordliste nemt ville svulme op, så kunne den have hjulpet mig en del. Den behøvede bare bestå af ordene og en henvisning til den side, hvor begrebet anvendes (og forklares) første gang.

Fik jeg svar på mine indledende spørgsmål? På det første er svaret ikke klart. Nok beskriver Tooze, hvordan den amerikanske stat havde intervenseret på boligmarkederne og garanteret for obligationer på et løst grundlag, men han er ikke indstillet på at lade bankerne slippe

for ansvar. Med hensyn til løsningen af krisen, så er Toozes forklaring, at markedet ikke kunne klare det selv. Det var ikke, hvad jeg håbede, men måske nok, hvad jeg forventede.

Adam Tooze: "Crashed – How a Decade of Financial Crises Changed the World" New York 2018

Set på Amazon.co.uk til prisen £5,20 for hardback udgave



Vil du skrive i LIBERTAS?

Har du lyst til at bidrage til et af de kommende numre af LIBERTAS, så send en e-mail til redaktøren på: torbenmarkp@hotmail.com

LIBERTAS bringer såvel artikler inden for som uden for tema, debatindlæg samt anmeldelser af bøger og film m.m., men redaktionen påtager sig intet ansvar for materiale tilsendt uopfordret.

Skrivevejledning

- Alle indlæg skal være skrevet i Word
- Kort resume på maks 100 ord
- Kort forfatterbiografi på maks 20 ord
- Begræns tekstformatteringen, fremhævet tekst som kursiv ikke understreget
- Artikler må gerne indeholde illustrationer, grafer og tabeller, der vedlægges separat som JPG-filer og i sort-hvid
- Noter som fodnoter, ikke slutnoter
- Der anføres kilder for alle direkte refererede eller citerede kilder
- Litteraturhenvisninger i teksten anføres med forfatternavn og årstal og evt. sidetal i parentes, eksempelvis: Friedman (1992, 56).
- Litteraturliste sidst i artiklen. Citeret litteratur anføres alfabetisk efter efternavn og dernæst årstal, jf.

Friedman, Milton (1990): "Bimetallism revisited," *Journal of Economic Perspectives*, 4, 85-104.

Friedman, Milton (1992): *Money Mischief. Episodes in Monetary History*. New York.

Kommende numre af LIBERTAS

LIBERTAS nr. 70. Juni 2019: **Borgerlige regeringer**. Deadline: 15.10.2019

LIBERTAS nr. 71. Oktober 2019: **Liberalisme og den franske revolution I**. Deadline: 10.12.2019

LIBERTAS nr. 72. Februar 2020: **Liberalisme og den franske revolution II**. Deadline: 28.2.2020

LIBERTAS nr. 73. Februar 2020: **Frihandel og protektionisme**. Deadline: juni 2020

DEN SYNLIGE HÅND

”Farlige personer”

Torben Mark Pedersen

Totalitære regimer har altid haft det med at omskrive historien, så den passer til det billede af virkeligheden, de ønsker at bibringe deres borgere. George Orwell satiriserede over det i romanen ”1984”, hvor ansatte i ”Ministeriet for Sandhed” var travlt beskæftiget med at omskrive historien, så den passede med den ønskede virkelighed: ”Who controls the past controls the future. Who controls the present controls the past.”

Der er talrige eksempler på, at historiske personer er blevet bortretoucheret fra billeder, når de er faldet i unåde. Det var ikke nok, at de blev henrettet, nej de skulle fjernes fra den kollektive bevidsthed og erindring. Som på billedet herunder, hvor den i 1940 henrettede tidligere chef for det hemmelige politi, Nikolai Yeshov, er blevet bortretoucheret fra et fotografi med Stalin.

Det kan man grine af, men der er ingen grund til at være naiv. De, der har kontrol med de informationsstrømmen, har en enorm politisk magt.



Det er en politisk magt, som facebook og andre ”big tech-virksomheder” udøver i stigende grad, når de filtrerer de nyhedshistorier, der bliver synlige på sociale medier og dukker op blandt søgemaskinernes resultater, og når de fjerner konservative debattører fra deres platforme pga. deres politiske holdninger.

facebook har opfundet begrebet ”farlige personer”, der ikke bare fjernes fra platformen, men hvor enhver omtale af dem, der kan blive udlagt som en ”lovprisning eller støtte”, også fjernes. Og personen bag opslaget kan blive fjernet. Det kan tilmed ske på baggrund af gamle opslag, fra før personen blev kategoriseret som en ”farlig person”.

De ”farlige personer” er ikke historiske masse mordere som Ratko Mladic, Stalin, Mao, Hitler eller ISIS, men personer som engelske Tommy Robinson og andre, der har givet udtryk for holdninger, der ikke deles i det stærkt venstreorienterede facebookhovedkvarter.

facebook er et privat selskab og har ret til at udøve sin private ejendomsret, som det passer dem, men det ændrer ikke ved, at det er farligt, at så stor magt til at manipulere med nyhedsstrømmen og tilgængeligheden af information er koncentreret på så få hænder.